

1980 YILI TÜRK ROMANININ TEMATİK OLARAK İNCELENMESİ*

Murat TURNA**

ÖZET

Sanat eserlerinde işlenen konu, görüş veya ortaya konan düşünce tema terimiyle ifade edilir. Bir eserde yer alan temanın tespiti ve incelenmesi ise pek çok açıdan aydınlatıcı ve fikir vericidir. Böyle bir çaba evvela eserin anlam dünyasının keşfedilmesini sağlar. Doğrudan ya da dolaylı biçimde eser içinde sunulan ileti veya görüşlerin anlaşılmasına yardımcı olur. Ayrıca onu üreten sanatçının ve dönemin tanınmasına faydalı olduğu gibi ardında yatan bütün bir koşullar havzasını ve zihniyeti değerlendirebilmek bakımından da önemlidir.

1980 yılı sosyal ve kültürel sahada önemli bir tarihtir. Ülkemizde o döneme dek cereyan eden politik ve toplumsal ayrışmanın artık somutlaştığı ve ciddi sonuçlara yol açtığı bir zaman dilimidir. Toplumsal hareketliliğin sanat sahasına yansması ise kaçınılmazdır. 1980 yılına kadar yaşananların, aydın ve sanatkarların eserlerinde izdüşümünü görmek mümkündür. Toplumda meydana gelen birikim bilhassa edebiyat eserlerinde tezahür eder. Özellikle roman, sosyal gelişmeleri aktarmada ve açıklamada elverişli bir türdür. Bu yıl içinde romanı yayımlanan yazarlar, genel bir ifadeyle edebiyatımızın yetkin kalemleridir. Yaşanan pek çok toplumsal meseleyi, bireysel sorunları farklı cephelerden etkileyici biçimde işlerler. Bilhassa toplumun değerler sahasında meydana gelen değişimi ve yaşanan aşınmayı gözler önüne sererler.

Bu bağlamda 1980 yılı Türk romanının tematik olarak incelenmesi, edebiyat araştırmalarına katkı sağlayacak ve bir başka yönüyle de sosyal olgulara dair olan bakış açılarını ortaya çıkaracaktır.

Anahtar Kelimeler: 1980, Türk Romanı, Tema, Ahlâk, Aile, Siyaset.

---

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: turnam@gmail.com

THE THEMATIC REVIEWING OF THE 1980'S TURKISH NOVEL

ABSTRACT

The subject, the view or the thought that confessed in the work of arts are described as the term "theme". Determining and reviewing a theme in a work is illuminating and suggestive in many ways. Primarily, such an effort assures finding out the work's world of meaning. Directly or indirectly it assists comprehending messages and opinions submitted in the work. Besides availing to acknowledge the era and the author who produces the work, it is also important to interpret the mindset and conglomeration of circumstances behind it.

1980 is an important date in the social and cultural field. It's a time frame, political and social disintegration took place until that time in our country has concretized and paved the way for grave consequences. Reflection of social mobility in the field of art is inevitable. It's possible to see projection of past experiences until 1980 in works of intellectuals and artists. Accumulation emerged in the society appears particularly in literature works. Novel in particular is a convenient genre in conveying and expressing social evolvments. Authors whose novels are published this year are competent literal figures of our literature. They handle many social issues, individual problems affectingly from different aspects. Especially, they display change and decay in the field of values of the society.

In this respect, thematic reviewing of the 1980's Turkish Novel will contribute to literature studies and reveal standpoints towards the social phenomenons.

Key Words: 1980, Turkish Novel, Theme, Morality, Family, Politics.

Giriş

Sosyal bilimler sahasında yapılan araştırmalarda - ve bu saha hakkında söz sahibi olan yetkin kimselerin konuşmalarında ve yazılarında - 1980 senesinin bir çeşit sosyal kırılma tarihi olarak ele alındığı görülür. Bunun sebebi, uzun zamandan beri Türk toplumunda görülmekte olan değişimin, bu tarihte yaşanan siyasî ve sosyal çalkantılarla artık iyice belirgin hale gelmesidir.

Değişen kültür, sanat, ahlâk anlayışı, bireysel sıkıntılar ve tatminsizlikler, içinde yaşanan ortama yabancılaşma ve yozlaşan toplumsal hayat nicedir sosyal dokuda bir yırtılma meydana getirmiş ve nihayetinde demokratik hayatın kesintiye uğraması, söz konusu kırılmayı somut biçimde çok cepheli bir hale dönüştürmüştür. Burada ayrıntılı biçimde ele alınmayan ancak konu hakkındaki çeşitli makalelerde ve konuşmalarda dile getirilmiş olan daha birçok nedenden ötürü 1980 yılı Türk toplumu için yeni bir başlangıcın miladıdır. Sosyolojik, kültürel, iktisadî, siyasî, hukukî, ilmî ve millî yönleri itibariyle bu tarih önemli addedilir.¹

¹Bu hususta fikir edinmek için aşağıda sunacağımız kaynaklara müracaat edilebilir:

Feroz Ahmad (2007). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İsmail Cem (1980). *Siyaset Yazıları 1975 – 1980 Türkiye*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Mamafih sosyal değişim denen vakıanın, bir matematik formülü gibi belli rakamlarla, tarihlerle kısıtlandırılıp ifade edilmesi güçtür. Nitekim insanımızın bahsedilen tarihe kadar yaşadığı olaylar, birikim, neticede meydana gelen sosyal psikoloji ve özellikle eser kaleme alan sanatkarların ruh hali akıp giden zamanın içinde şekillenen hususlardır. Elbette sosyal bilimlerde çalışmayı güçleştiren ve alanı durmadan genişleten bu gibi faktörlere sınır koymak da elzemdir. İnsanı ve olayları algılamının, zihniyetin ve değerlerin, bireyin ve toplumun, sanatkarın üslubunun ve ele aldığı konuların değiştiği yıllar içerisinde, reel sosyal hayattaki değişimin zirveye ulaştığı 1980 senesi, bu yüzden yakın tarihin aktüel bir kesiti olarak alınmıştır.

Türk sosyal hayatına hiçbir zaman bigâne olmayan Türk edebiyatı ve bilhassa Türk romanı, yaşanan tüm bu değişimi, işlediği temalar üzerinden capcanlı bir şekilde bizlere sunar. Bu dönem romanının tematik açıdan incelenmesi hem dönemin zihniyetini kavramak hem de meydana gelen değişimi anlamak açısından önemlidir. Ayrıca bu sayede romanımızda – en genel anlamıyla da edebiyatımızda – muayyen bir tema zenginleşmesinin ya da farklılaşmasının olup olmadığını da tespit etmek mümkün olacaktır.

Böyle bir çalışmada sıhhatli sonuçlara ulaşmak için evvela güvenilir bir roman bibliyografyası temin etmek şarttır. 1980 senesinde, ilk basımı yapılan yaklaşık kırk civarında roman vardır ancak bunların hepsinin makale kapsamına alınmayacağını belirtmek gerekir. Araştırmanın sınırlarını bir makaleyi aşacak kadar genişletmemek bakımından çocuk romanları, fantastik, bilim-kurgu ya da tarihî roman niteliğini taşıyan eserler ele alınmayacaktır. 1980 ve öncesinde Türkiye’de yaşananlar, bu zamanın reel sosyal hayatı, bu hayatı yapan birey, dinamikler ve dönemin hususiyetleri -bir yerde- tema izleğinden takip edileceğinden, bu sınırı koymak ayrıca isabetli olacaktır. Bu bakımdan o günlerin aktüalitesine, yaşamına değinen romanların sayısı otuz beş olarak tespit edilmiştir. Temalara yönelik değerlendirmeler de bu eserler üzerinden yapılacaktır.²

Sibel Bozdoğan – Reşat Kasaba (2005). Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sina Akşin (Tarih yok). Yakınçağ Türkiye Tarihi, İstanbul: Doğan Yayın.

² Makale kapsamında ele alınan eserler şunlardır:

Adalet Ağaoğlu (2007). Yazsonu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Afşar Timuçin (1980). Gece Gelen Eski Dost, İstanbul: Yazko.

Ahmet Dumlu (1980). Oyalı Yazma, Erzincan: Ermat.

Attilâ İlhan (1985). Fena Halde Leman, İstanbul: Özgür Yayın.

Ayla Kutlu (1980). Islak Güneş, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aysel Özakın (1980). Genç Kız ve Ölüm, İstanbul: Yazko.

Bekir Yıldız (1980). Halkalı Köle, İstanbul: Yazko.

Erhan Bener (1980). Elif’in Öyküsü, İstanbul: Hürriyet Yayın.

Erol Toy (1981). Zor Oyunu, yy.: Yazır Matbaacılık.

Hasan İzzettin Dinamo (1980). Açlık, İstanbul: Yalçın Yayınları.

Hüseyin Karatay (1980). Ana, İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi.

İbrahim Ulvi Yavuz (1991). Korkunun Bedeli, İstanbul: Beka Yayınları.

Kemal Bilbaşar (1980). Bedoş, İstanbul: Yazko.

Mahmut Arslan (1980). Kaybolan Kızlar, İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.

Muazzez Tahsin Berkand (1980). Yabancı Adam, İstanbul: İnkılâp ve Aka

Kitabevleri.

Mustafa Miyasoğlu (1997). Dönemeç, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Mustafa Necati Sepetçioğlu (1984). Karanlıkta Mum Işığı, İstanbul: İrfan Yayınevi.

Necip Fazıl Kısakürek (2009). Aynadaki Yalan, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Necmi Onur (t.y.). Kör Sait’in Oğlu, İstanbul: Ekspres Yayınları.

Oktay Rifat (1980). Danaburnu, y.y., Karacan Yayınları.

Raif Cilasun (1992). Beklenen Sabah, İstanbul: Çelik Yayınevi.

Recep Bilginer (1980). Politikada Bir Sarı Çizmeli, İstanbul: Yazko.

Refik Halit Karay (1980). Aym Ondördü, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Refik Halit Karay (1985). Ekmek Elden Su Gölden, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Bu romanları kaleme alanlar arasında tanınmış edebiyatçıların olduğu dikkat çeker:

Adalet Ağaoğlu, Attila İlhan, Bekir Yıldız, Erhan Bener, Erol Toy, Mustafa Miyasoğlu, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Selim İleri, Tarık Buğra, Tarık Dursun, Tezer Özlü, Yaşar Kemal gibi şöhretli isimler bu yılda yazdıkları eserlerle roman dünyasına katkıda bulunmuşlardır.

1980 yılında yayımlanmış romanların ele aldığı temalar, kimisi alışılmış olmakla birlikte çeşitlilik arz eder:

Ahlâk, aile, aydın sorumluluğu, bireysel sorunlar, cinsiyet duygusu, çeşitli sahalara ait değerlerin tartışılması, devlet olgusu, eğitim(sizlik), feminizm, göç, hoşgörüsüzlük, hukukî meseleler, ideolojik kamplaşmalar, insanî nitelikler, meslek etiği, millî hisler, önyargı, siyaset, şiddet, ticarî hayat ve emek ilişkileri, toplumsal duyarsızlık, kendine ve cemiyete yabancılaşma gibi temalar bu yılın romanlarında hemen ilk bakışta fark edilen temalardır. Bunlar, her romanda işlenmemekle beraber, romanların bazılarında kısmen geçen, bazılarında ise merkezî bir noktada bulunmak suretiyle insanımızın hayata olan bakışını açıklayan temalardır.

Yukarıda zikredilen temalardan ağırlıklı olarak işlenenleri ise ahlâk, aile, siyaset üçgenini verir. Bu tema üçgeni, kendi içinde oylumlandırılmış ve roman yazarları bu temalar üzerinden dönemin havasını olduğu gibi vermeye gayret göstermişlerdir.

1. Ahlâk Teması

Eserlerde en çok işlenen tema ahlâktır. Ahlâk her ne kadar görece yönleri olsa da ortalama bir yaklaşımla çoğunluğun üzerinde ittifak ettiği kuralları teşkil eder. Romanlarda ahlâk, farklı şekillerde tezahür eden vakalarda, roman kahramanlarının takındıkları tutumlarla ve tercihleriyle söz konusu edilir.

Bu yılın romanlarında ahlâk teması ikili ilişkilerdeki güven problemlerinde, riyakârca tavırlarda, aile içinde uygulanan fizikî ve ruhsal şiddette, yaşlılara duyulması gereken saygının azalmasında, bencillik, hırsızlık, iftira, intihar, israfkârlık gibi sorunlar ile tedhiş ve tehditle dilediğini yaptırma gibi vahim hadiselerde kendini gösterir (Turna, 2011: 514).³ Bahsedilenler, romanların pek çoğunda görülmekle birlikte, ahlâk temasının en fazla yoğunlaştığı husus, cinsî ahlâktır. Attila İlhan'dan Selim İleri'ye, Tarık Dursun'dan Yaşar Kemal'e dek romanlarında cinsî ahlâka temas etmemiş yazarın pek az olduğu müşahede edilir.

1980 senesi Türk romanlarında cinsiyet, bağımsız bir tema olmaktan ziyade, ahlâk temasına yedirilmiş; geçtiği tüm romanlarda, bu üst tema başlığının altında ele alınması uygun düşer bir tarzda işlenmiştir. Romanlarda geçen eşler arası sadakatsizlik (Adalet Ağaoğlu/ Yazsonu, Recep Bilginer/Politikada Bir Sarı Çizmeli, Sulhi Dölek/Geç Başlayan Yargılama, Attila

Sabahat Emir (1988). Sancılı Bir Gün, İstanbul: Güçlü Yayıncılık.

Selim İleri (1980). Bir Akşam Alacası, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Selim İleri (1992). Cehennem Kraliçesi, İstanbul: Can Yayınları.

Sevgi Soysal (1982). Hoş Geldin Ölüm – Tutkulu Perçem, Ankara: Bilgi Yayınevi.
(Bu kitap, iki ayrı romanın birarada basılmış halidir.)

Sulhi Dölek (1980). Geç Başlayan Yargılama, Ankara: Tan Kitap Yayın.

Tarık Buğra (1994). Dönemeçte, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Tarık Dursun Kakinç (1980). Alçaktan Uçan Güvercin, İstanbul: e Yayınları.

Tarık Dursun Kakinç (1980). Kayabaşı Uygurluğunun Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tezer Özlü (1994). Çocukluğun Soğuk Geceleri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yaşar Kemal (1985). Yağmurdak Kuşu (Kimsecik I), İstanbul: Toros Yayınları.

³ Murat Turna (2011). 1980 Türk Romanında Değerlerin Çözülmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Makalenin yazılışı esnasında söz konusukaynaktan büyük oranda istifade edilmiştir.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

İlhan/Fena Halde Leman, Refik Halit Karay/Ayın Ondördü - Ekmek Elden Su Gölden, Selim İleri/Cehennem Kraliçesi, Necmi Onur/Kör Sait'in Oğlu, Tezer Özlü/Çocukluğun Soğuk Geceleri, Bekir Yıldız/Halkalı Köle), mahrem olması gereken münasebetlerin teşhiri (Adalet Ağaoğlu/Yazsonu, Ayla Kutlu/İslak Güneş, Hasan İzzettin Dinamo/Açlık, Sulhi Dölek/Geç Başlayan Yargılama, Attila İlhan/Fena Halde Leman, Selim İleri/Bir Akşam Alacası, Tezer Özlü/Çocukluğun Soğuk Geceleri), cinsî heveslerini hayatının merkezine oturtup cinselliği tek yaşam gayesine dönüştürmek, cinsel dürtülerini denetleyememek, cinsî ve her türlü insanî hislerin körelmesine yol açabilecek derecede her bakımdan sınırsız bir cinsel tatmin arzusu (Adalet Ağaoğlu/Yazsonu, Erhan Bener/ Elif'in Öyküsü, Hasan İzzettin Dinamo/Açlık, Attila İlhan/Fena Halde Leman, Selim İleri/Cehennem Kraliçesi, Tezer Özlü/Çocukluğun Soğuk Geceleri), cinsel istismar (Mahmut Arslan/Kaybolan Kızlar, Muazzez Tahsin Berkand/Yabancı Adam, Hasan İzzettin Dinamo/Açlık, Sabahat Emir/Sancılı Bir Gün, Attila İlhan/Fena Halde Leman, Necip Fazıl/Aynadaki Yalan, Tarık Dursun/Alçaktan Uçan Güvercin, Hüseyin Karatay/Ana, Selim İleri/Cehennem Kraliçesi, Necmi Onur/Kör Sait'in Oğlu, Tezer Özlü/Çocukluğun Soğuk Geceleri, Mustafa Necati Sepetçioğlu/Karanlıkta Mum Işığı, Erhan Bener/Elif'in Öyküsü), çeşitli cinsel aykırılıklar, temayüllerin değişmesi ve meydana gelen farklılaşma ile bunlara karşı olan bakış açısı (Yaşar Kemal/Yağmurcu Kuşu, Hasan İzzettin Dinamo/Açlık, Attila İlhan/Fena Halde Leman, Selim İleri/Cehennem Kraliçesi, Necmi Onur/Kör Sait'in Oğlu, Tezer Özlü/Çocukluğun Soğuk Geceleri), kendi bedenini yani cinselliğini hayatını idame etmek için kullanmak gibi çeşitli problemler daima bir yönüyle ahlâk temasıyla ilintili kılınarak ele alınır. Yine bazı romanlarda ısrarla vurgulanan cinsel kimlik meselesiyle toplumun yadırgayarak baktığı cinsel obsesyonlar da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Yukarıda zikredilenlerin çoğunu içermesi – özellikle de son olarak dile getirilen bedenini metalaştırma hususunu somut biçimde işlemesi – itibariyle verilecek en uygun örnek ise Attila İlhan'ın “Fena Halde Leman” isimli romanıdır. Bu roman neredeyse başından beri ifade edilen cinsî ahlâka dair olan problemlerin hepsini kapsayan bir mahiyete sahiptir.

Roman, Jeanne Courtine adındaki Yahudi asıllı bir Fransız'ın Leman adını alarak bir Türk'le evlenmesinin ardından yaşananları anlatır. Leman, romanın başkahramanıdır. Anne ve babasını kaybetmiş olan kız, önce babaannesinin denetiminde bir yaşam sürerken sonradan özgürce davranmadığını öne sürerek onunla yollarını ayırır. Kahraman bu esnada 20 yaşındadır. Gençtir ve sağlığı yerindedir. Pek çok işi yapabilmesi ve meşru yollarla para kazanması muhtemelen kahramanın yaşlı bir lezbiyenin himayesine girmesi, romanın ilk ilgi çeken detayı olur. Jeanne Courtin'in bedenini pazarlamayı bir geçim kaynağı olarak görmesi, ahlâkî çerçeveden değerlendirildiğinde, son derece olumsuz bir tablo ortaya çıkar. Ne var ki başkahraman gibi eserde yer alan diğer kahramanların da bu yöntemi tercih ettiği dikkatlerden kaçmaz. Roman boyunca başkahramanın çevresinde bulunan diğer tip ya da karakterler de bu yönden sorunludur:

Jeanne Courtin'in bekârlık arkadaşı Christiane, “existansialiste” olduğunu söyleyerek önüne gelenle yatan biridir ve başkahramanın, yaşlı lezbiyen Miss Higgins'le paraya dayalı ilişki kurmasını da o tavsiye eder. Jeanne Courtin, karşısına çıkan Ekrem'i sırf Miss Higgins'ten kurtulmak için kocalığa kabul eder ve yine cinselliğe dayalı bir himaye söz konusudur. Romanda ismi epey geçen ve Ekrem'in yakını olan Nuri Bey, birikmiş otel borçlarını ödemek için yolu - her nedense – bedenini, otel sahibesinin sapık isteklerine peşkeş çekmekte bulur. Kadın mazoşisttir ve Nuri Bey'e, dilediği gibi eziyet etmesini kabullenmesi durumunda, borçlarını silmeyi taahhüt eder. Bir başka kahraman olan Georges, bir muslukçu çırağı iken sırf rahat yaşam uğruna Mama Pellegrini'nin beslemesi olur ve hamisinin arzusu doğrultusunda cinsiyetini değiştirerek Lili adını alır.

Bu örnekler açık bir şekilde roman kahramanlarının gelir elde etmek ya da refah içinde yaşamak için cinselliği kullandıklarını gösterir. Bilhassa son vakada dile getirdiğimiz üzere

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

zorlayıcı bir sebep olmamasına rağmen bir erkeğin travesti olmayı tercih etmesi ve bunu kolay yoldan konforlu yaşam arzusunun tatmin etmek için kabullenmesi, yaşanan ahlâki erozyonu gözler önüne serer. Attila İlhan'ın, roman kurgusunda, bu tarz ahlâki problemleri ekseriyetle yabancı kahramanların üstüne yığması da dikkat çekicidir. Muhtemelen söz konusu kahramanların Türk olması halinde, okuyucunun – en genel anlamıyla kamuoyunun – tepkisini çekmesinden endişe ettiği için bu negatif ahlâki yükü bilinçli olarak yabancılara devşirdiği düşünülebilir.

Yine Hasan İzzettin Dinamo'nun "Açlık" romanındaki başkahraman Musa'nın hayatını idame ettirebilmek için pek çok iş yapabilecekken gönüllü olarak jigololuğu tercih etmesi, Oktay Rifat'ın "Danaburnu" eserinde yer alan Emine'nin hayat kadınlığını, doğru dürüst bir iş tutmaya tercihi, Selim İleri'nin "Bir Akşam Alacası" ve "Cehennem Kraliçesi" romanlarında lüks yaşamak için zengin kadın veya erkeklerle yatmayı göze alan karakterler; – sözgelimi Cehennem Kraliçesi romanındaki Rifat karakteri – maddî kaygılardan uzak bir yaşam ya da çok çok daha yüksek yaşam standartları uğruna onurlarını ayaklar altına almayı içine sindirebilen aykırı roman kahramanlarının ve bu bakış açısının, romanlarımızda artık pek de nadir değil; bilakis sıkça rastlanabilecek türden olduğuna işaret eder.

İster bir tema olarak isterse bir mefhum olarak ele alınsın, ahlâk denilen kelimenin ardında tutarlı bir mantık ve objektif ilkeler vardır. Ahlâk, hiç kuşkusuz, ferdi ve içinde yaşadığı cemiyeti bağlayan kaideler bütünüdür. Bu çelişmez kaideler her yer ve herkes için genellenebilir olmasıyla ideal bir evrensellik iddiası kazanır. Böylece ahlâk, genel hükümler ya da yaygın kanaatler, müeyyideler halini alır. Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunun ahlâki yapısında da yerleşmiş genel hükümler mevcuttur. Cinsî ahlâkın da ahlâkın bir şubesi, bir cüz'ü olduğu düşünülürse, bu sahada da toplumun öngördüğü bazı kabullerin ve prensiplerin varlığı tartışılmaz. Hiçbir şekilde sınır tanımayan bir cinsel yaşam peşinde koşmayı toplumun tasvip etmeyeceği aşikârdır. Oysa bu yılın romanlarında sınırsız cinsellik arzusunun dile getiren kimi eserlerin, söz konusu ahlâk dışılığı meşruiyet çizgisine çekme çabası içinde olduğu, bu romanlarda cinsel kabahatlerin ve aykırılıkların yaygınlaşan bir görünüm arz ettiği; ayrıca böyle aykırı cinsel kimliğe sahip olan kahramanların da romanlarda kendine fazlasıyla yer bulmuş olduğu hemen dikkatleri çeker.

Tezer Özlü'nün "Çocukluğun Soğuk Geceleri" isimli kısa romanı bu bağlamda ele alınabilir. Bu romanda başkahraman aynı zamanda olayın anlatıcısıdır ve yazarın kendisini temsil eder. Eserin bir çeşit otobiyografik roman olduğu da söylenebilir. Dolayısıyla reel kişiler ve reel bir yaşam söz konusu edilmekte veya buna yakın bir tasavvur işlenmektedir.

Anlatıcı – kahraman henüz çocuk denecek yaşta cinselliğe merak salmıştır. Bu merak ve açlık onu farklı noktalara sürükler. Kahraman, hemcinsi olan kuzenleri ile çarpık ilişkiler kurar. Bu ilişkiler erişkinliğe dek devam eder. Okuyucu tüm bunları anlatıcı – kahramanın itiraflarından öğrenir. Roman başkahramanı bu ilişkilerinin hem eşcinsel hem de ensest bir karakter taşıması itibarıyla ruhen kötü etkilenir. Ayrıca yaşadıkları, erkeklere, onlarla yaşayacağı cinselliğe dair daha fazla meraka yol açar ve bir süre sonra cinsellik konusu kahramanın ruh dünyasında fetişe dönüşür. Durmaksızın cinsel tatmin peşinde oluşu yüzünden kendisini kısıtlayan ahlâki kuralları yavaş yavaş göz ardı ettiği müşahede edilir. Kahraman zamanla arkadaşlarını, dolaştığı ortamları şehvet dürtüsünün tesiriyle seçer. Ahlâklı ve temiz insanlar yerine düzensiz, aykırı yaşamayı seven, kolayca cinsel ilişki kurabileceği tiplerle gezer. İntizamsız, izbe yerlere uğramaya, erkeklerin iç içe yattığı bekâr odalarında konaklamaya başlar. Bu da farkına bile varamadan bir yaşam biçimi haline gelir.

Romanda pek çok kez bir erkekle yatma arzusunun dile getiren kahramanın bu konulardaki rahatlığı ilgi çekicidir. Anlatıcı – kahraman, olayları ya da düşüncelerini nakledeken "... birisi yatağıma girse, daha iyi olacak.", "Ben de hep bir erkekle yatmak istedim.", "Onunla da yatamıyoruz." gibi ifadeler kullanarak, çok kısa aralıklarla, durmadan zihninde yatan temel

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

meseleyi vurgular. Kahramanın bilinci de bilinçaltı da cinsel tatmin fikri ile doludur. Gayrimeşru yaşama meyilli olmasının asıl sebebi de budur. Kahraman, sırf bu yüzden, şehvet dürtüsünü serbestçe gidermesine imkân tanıyan, kuralları olmayan bir hayat tarzına taraftardır. Başkahramanın bir arkadaşı ile olan şu diyalogu romanda cinsî ahlâkın artık berhava edilmiş olduğunu da gözler önüne serer:

“– Şimdi başka bir arkadaşım var. Birlikte oturmuyoruz. Ama birbirimizi istediğimizde buluşuyoruz. Sana erkeklerin dünyasını anlatamam ki!”

“ – Ben büyük bir erkek kadın ayrımı yapmıyorum. Önemli olan yanındaki insanın sıcaklığı ile kendi bedenini birleştirmek, ikisinin kaynaşması. ” (Özlü, 1994: 31).

Söylediklerinden anlaşılmaktadır ki anlatıcı – kahraman artık cinsellik için hiçbir ilkeyi, ahlâkî kaideyi, toplumsal normu tanımaz. O, kendini tatmin için – kadın ya da erkek fark etmez – yalnızca birisi ile beraber olmayı yeterli görür. Tezer Özlü’nün bu romanındaki sınırsız cinsel özgürlük düşüncesinin, ahlâkî deformasyon ve mahremiyetin yitirilişi temalarıyla ilintisi aşıkârdır.

Yine aynı bağlamda “Açlık” romanında da cinsî ahlâkın yok sayıldığı müşahede edilir. Bu vakıa, bir çeşit tema izleği gibi roman boyunca mevcudiyetini hissettirir. Sözgelimi eserin ortalarında iken roman başkahramanı olan Musa’ya, yaşadıkları gayrimeşru ilişki için şu sözleri söyleyen Seniha’nın tavrı mühimdir:

“Musa, yavrucuğum, dedi, şu bizim yaptığımız iş, hiç de fuhuş sayılmaz. Biz kendimizi parayla pulla satmıyoruz. Doğanın gereksinim olarak bize verdiği şeyi uyguluyoruz.”(Dinamo, 1980: 193).

Seniha evlidir ve eşini aldatmaktadır. Seniha’nın işlediği sadakatsizliğe kılıf olarak ileri sürdüğü mazeret, evlilik dışı ilişkisini meşru kılmadığı gibi esasında kadının bir iç huzursuzluğu yaşamasına da neden olur. Bundan olsa gerek Seniha, Musa’ya, gönüllü biçimde ilişki kurduklarını anlatarak, kendilerini vicdanlarında beraat ettirtmeye çalışır. Oysa yaşananın, gayrimeşru münasebet olması için para karşılığı gerçekleşmiş olması gerekmez. Musa ise onun için şunları düşünür:

“Seniha hanımın yatak sevgisi bayağı doyurucuydu. Bir erkeği sonuna dek sömürmesini biliyordu. Bütün anlamıyla İstanbul’da yaşayan tatlı su Frenklerinin gerçekçi aşk yöntemlerini kullanıyordu. Aşkını günü gününe, dakikası dakikasına yaşamak istiyordu. Geleceğe hiçbir şey saklamaktan yana değildi. Yaşam kısaydı. Aşklar, yirminci yüzyılın makine uygarlığı gibi hızlı bir gidiş almıştı. Bir gelen fırsat, bir daha ele geçmemesine geçip gidiyordu. Fırsatlar, elden geçerken parçalanıyor, bir bölümü senin elinde, gerisi başkalarının elinde kalıyordu.” (Dinamo, 1980: 209).

Musa’nın gayrimeşru münasebete bir “fırsat” olarak bakmasının cinsî ahlâk teması üzerinden değerlendirilmesi halinde aslında bu yılın romanlarına dair geçerli bir profil elde edilebilir; zira 1980 yılında sükse yapmış, güçlü kalemlerin yazdığı romanlarda, bu tarz örneklerin sayısı makalenin sınırlarını aşacak kadar fazladır. Bir roman kahramanının, kadını bir varlık olarak yalnızca cinsî cephesiyle düşünmesi hatta roman boyunca kahramanın ona başka, farklı bir açıdan yaklaşmaması mühimdir. Yukarıdaki alıntıda dikkatleri çeken bir nokta da kahramanın, evlilik dışı cinsel ilişki yaşamayı, aşk olarak nitelemesidir. Roman kahramanı, bu tarz bir “aşk”ın, “yirminci yüzyılın makine hızı”yla yaşanması gerektiğinden dem vurur. Bu, materyalist bir dünya görüşünün de ifadesidir. Böyle bir hayat anlayışında şüphesiz ahlâk, sadakat gibi kavramlara yer yoktur. 80 yılından itibaren romanımızda ahlâkî temer sahasında yaşanan bakış açısı farklılığının söz konusu örneklerle artık iyice uç vermeye başladığı müşahede edilir. Bu bakış açısı ilerleyen yıllarda çok daha belirgin örneklerini verecektir.

Bu doğrultuda, bir makalenin sınırlarını aşacak şekilde örnekler vermek elbette mümkün değildir. Dolayısıyla romanlarda benzer ahlâkî temaların daha farklı vakalar çerçevesinde ele

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

alındığını söylemekle iktifa edilmelidir. Yalnız bu yıla ait romanlarda dikkati çeken bir hususu da söylemeden geçmemek lazımdır. O da cinsel kimliğin, cinsî temayüllerin değişmesinin ve cinsel kabahatlerin 80 yılının romanlarında epey yer bulmuş olmasıdır. Attila İlhan'ın, Selim İleri'nin, Tarık Dursun'un, Tezer Özlü ve Yaşar Kemal'in bu noktada, eserlerinde bu gibi hususları işlemesiyle ilk akla gelen romancılar olduğu belirtilmelidir.

“Fena Halde Leman” romanında cinsiyet buhranına girmiş başkahraman Leman, başkahramanın kayınvalidesi Haco, Cecile, Georges (Lili), Bobby etrafında yaşananlar buna örnektir. Bilhassa gelini ile lezbiyen ilişki kuran Haco Hanım'ın akıbeti ister istemez okuyucuyu roman yazarının muhayyilesi üzerinde de düşüncelere sevk eder:

Gelini ile kurduğu çarpık ilişki esnasında heyecanlanıp kalbi duran yaşlı kadının vaziyeti okuyucuyu düşündürür. Yazarın, eserinde, yanık sesle Kur'an okuttuğu, kalender bir Osmanlı kadını olarak tasvir ettiği Haco Hanım'ı böyle bir sona layık bulması ilginçtir. Fizikî ve ruhî cephesiyle bağdaşmayan lezbiyenliğinin yanı sıra müslüman kimliği alttan alta vurgulanan kayınvalidenin, yahudi asıllı gelininin üzerinde tatmin çabası içinde iken çırılçıplak ölümü evvela yadırgatıcı, sonra da oldukça yapay gelir. Bu kurguyu oluşturan yazarın hayal gücünü zorladığı izlenimi oluşur.

“Fena Halde Leman” romanı cinsî ahlâk açısından değerlendirmek için zengin malzeme içeren elverişli bir romandır ve başlı başına bir yazı konusudur. Mamafih başka yazarların romanlarında da aynı tema çerçevesinde ifade edilebilecek farklı vakalar olduğu göze çarpar:

Selim İleri'nin “Bodrum Dörtlemesi” olarak bilinen romanlarında geçen bir karakter olarak Belkıs'ın beşeri münasebetleri düzenleyen ahlâka karşı olması, cinsel fantezilerinin hiç durmadan yinelenmesi, “Cehennem Kraliçesi” romanında Hüseyin ile Rifat'ın homoseksüel birliktelikleri ve her ikisinin de ilişkilerini meşruiyet içinde görme çabaları, Mahmut Arslan'ın “Kaybolan Kızlar”, Tarık Dursun'un “Alçaktan Uçan Güvercin”, Erhan Bener'in “Elif'in Öyküsü” isimli eserlerinde oldukça yoğun şekilde geçen cinsel istismar, taciz sahneleri, Necmi Onur'un “Kör Sait'in Oğlu” romanının bir homoseksüelin hayatı üzerine kurulmuş olması ve Yaşar Kemal'in “Yağmurcuk Kuşu” romanının önde gelen karakteri Salman'ın – romanda sıkça tekrarlandığı üzere – insan dışındaki varlıklarla münasebet kurması gibi son derece aykırı cinsi tutumlar ve kabahatler göstermektedir ki bu yılın romanlarının hatırı sayılır kısmı, cinsî ahlâk temini marjinal noktalara taşımıştır. Diğer eserlerde bu kadar uç örnekler olmasa bile ahlâk temasının cinsellik bağlamında ele alınabildiğini görmek, birkaç istisna hariç, pekâlâ mümkündür.

Bu romanlarda dikkati çeken son bir husus ise yazarlarının ahlâk dışı vakaları naklederken sergilediği tavırlardır. Okuyucuya - en hafif ifadesiyle - yadırgatıcı gelen kimi tabloları hiç de gereği yokken detaylarını vererek sunmaları veya ahlâkî kaidelerle çelişen hadise ya da tutumları değerlendirirken ortaya konan üslup ve rahatlık, yazarların işledikleri temalara yönelik bakış açısına dair ipuçları sunar:

“Fena Halde Leman” romanında sapkın hayat tarzının meşruiyete oturtulması, “Çocukluğun Soğuk Geceleri”nde roman kahramanlarının gayriahlâkîliği aleni biçimde konuşması deforme yaşamların okuyucuya empoze edilme gayretine dair kuşku uyandırırken, “Yağmurcuk Kuşu”nda bir kahramanın insan dışındaki bir canlıya (sayfa 25'ten 322'ye kadar sık sık tekrar edilmek suretiyle) reva gördüğü uygunsuz muamelenin estetik kalıpların dışına taşan şekilde anlatımı, yine aynı romandaki bir başka kahramanın nişanlı bir kıza tecavüze yeltenişinin ve sonrasında hiç de gereği olmayan detayları ile nakledilişi, sakınımsız bir üslubun ve teşhir kadar tahrik yönü de olan bir tarzın mevcudiyetine delâlet eder.

Bu tespite son bir kanıt olarak ise “Kör Sait'in Oğlu” romanındaki bakış açısı sunulabilir. Bu romanda yazar, Burhan Seyfioğlu adında homoseksüel bir kahramandan ve onun zamanla hayat

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

içinde yükselişinden bahseder. Roman boyunca yazarın sürekli biçimde Burhan'ın homoseksüelliğini vurgulaması dikkatleri çeker. O, en fazla bu yönü ile okuyucuya tanıtılır. Kahramanın homoseksüel dostluk arayışları, homoseksüelliğini savunma çabası bir yerden sonra o kadar çok tekrar edilir ki artık Burhan tek boyutu olan ve en önemli özelliği homoseksüelliğiymiş gibi sunulan bir roman kahramanı haline gelir. Yazarın bu tutumu ilgi çekicidir.

Burhan'ın bu yanını öne çıkarmakta ısrarcı olduğu gözlemlenen yazarın anlatımda sergilediği üslup, kimi zaman söz arasında geçen "Homoseksüeldi... Kendi suçu değildi bu..."(Onur, t.y: 167), tarzındaki ifadeleri ve yine eşcinselliği "yaşamı renklendirme işi" (Onur, t.y: 188) olarak nitelendirmesi onun da kahramanın bu yönünü mazur gösteren yahut tasvip eden bir bakış açısına sahip olduğuna işaret eder. Aykırı cinsel temayüllerin normalleştirilme çabasını ihsâs eden bu satırlar dikkatlerden kaçmaz. Bununla beraber Burhan'ın homoseksüel maceralarına romanın sonuna dek yer vermeyi sürdürmesi okuyucuyu düşündüren bir husustur. Yazar bu izleği hiç terk etmez.

2. Aile Teması

1980 yılı romanlarında, ahlâktan sonra en fazla ele alınmış olan tema ise ailedir. Aile, romanın Türk edebiyatına girmesinden bugüne, vazgeçilmez bir temadır. Tanzimat'tan bu yıla dek romanlarımızda dağılan, küçülen ve çekirdek aileye dönüşen ya da temelli parçalanmış aile teması, 1980 romanında da kendisini gösterir. Şu farkla ki bu dönemde, insanın aileye olan bakış açısını sorgulayan ve ona olumsuz yaklaşan bir tavır söz konusudur.

"İnsanın bir aileye ihtiyacı var mıdır?", "Aile, insanın varoluşunun anlamını kısıtlar mı?", "İnsan yalnızca gereksinimlerini karşılamak için mi aile kurar?", "Sosyal kurumlar ailenin yerini alabilir mi?" gibi kimisi felsefi soruların yanı sıra, başıboş hayata toplumdan gelecek eleştiri ve baskıları önlemek için bir zırh gibi düşünülen farklı bir aile algısının ortaya çıktığı müşahade edilir. Kimi yazarların romanlarında aile temasını bilinçli şekilde işleyip onu olumsuz yönde eleştirdiği görülür. Arzuları sınırlayan, kişi üzerinde denetim mekanizması oluşturan bir müessese olarak ailenin disipline edici taraflarına roman kahramanlarının itirazları olduğu ve bu itirazların muayyen bir düşünce sistemi içinde tutarlılığa oturtulmaya çalışıldığı dikkat çeker.

Bu sene içerisinde aile temasını en çarpıcı biçimde işleyen roman, Bekir Yıldız'ın "Halkalı Köle" isimli eseridir. Eserde, evli ve üç çocuğu olan bir babanın ilerlemiş yaşına rağmen girdiği gönül ilişkisi sonucunda ailesinden ayrılması konu edilir.

Daha evvel başka kadınlarla münasebetleri olmuş başkahramanın bu durumunu eşi bilir ancak diğer kadınların kocasının geçici hevesleri olduğunu düşündüğünden dolayı hiçbirine ses çıkarmaz. Bu sefer ise durum başkadır. Başkahraman yaklaştığı bu kadınla ciddi bir ilişki içindedir ve ailesinden gelecek her türlü tepkiyi de göze almıştır. Üstelik bu problemi rahatça aile gündemine taşıyacak kadar da kendisine güvenmektedir. Nitekim romandaki temel gerilim ve problem de budur. Aile reisinin mesul olduğu aile efradına karşı evlilik dışı ilişkisini savunabilmesi, herkesin haklı olarak ona tepki göstermesine neden olur. Ev halkının bu durumu konuştuğu kısmı nakletmek, fikir vermesi hasebiyle yerinde olacaktır:

" 'Demek hepiniz bana karşısınız?..' 'Karşınız baba.' dedi oğlum... 'Herşeyin bir kuralı vardır... Açığa çıktıysa, çözümünü de bulmalısın... Gerekirse, bulmalıyız, elbirliğiyle...' 'Yani oğlum, sen, açığa çıkmasını, bir beceriksizlik, bir kusur olarak mı görüyorsun?' 'Evet, baba...' 'Bir şeyin yapılıp yapılmamasıdır önemli olan, gizliliği ya da açıklığı değildir... Nasıl devrimcisin sen? Kurulu düzenin değişmesi için savaşım veriyorsun, ama aynı düzenin ahlâk anlayışını savunuyorsun... Gizlilik, bir beceri, bir gereklilik oluyor sana göre. Evliyse, bir insanın ilişkileri olabilir, ama gizli gizli öyle mi?' 'Öyle baba... Sen mutluluğu yaşayacaksın diye, bunca insana acı çektirmeye ne hakkın var?' 'Kimsenin acı çekmesini istemiyorum... Üstüme üstüme geliyorsunuz ama... Böyle davranılınca çözüm daha da güçleşiyor... Zıtllaşıyor... Birazcık beklemek... Sizden

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

istediğim bu...' 'Evli bir insanın başka birisiyle ilişkisi neden doğalmış anlayamadım?' dedi kızım... 'Dilerim, nişanlın olağanüstü bir koca olsun... Ama bu gece, her şeyi açıkça konuşup bir çözüme bağlayacağımıza göre, anana sor istersen, benim daha önce ilişkilerim oldu mu?' 'Oldu mu anne?' 'Onlar böylesi sakız gibi değildi... Vıcık vıcık...Bu yaman bir orospu...' 'O, insanım benim... İlk kez açıklıyorum, benim bir insanımdır o... Böyle çirkin sözler söyletmem ona...' 'Ne diyecektim ya?' dedi karım hırçınlaşarak... 'Bir melek mi o?... Evli bir insanı ayartana, orospu demezler mi çocuklar?' Çocukları yüzüne baktı tek tek... Kızımın nişanlısı başını öne eğmişti... O tanıdığı insanımı... Arkadaşımı... Birkaç kez yolda görmüştü bizi... Birkaç kez rastlamıştı meyhanede... 'Bak hanım, bu birlikteliğin önemli bir ayrıcalığı var... Bu birliktelik yaşanılanların üstünde, dışında bir birliktelik... Ne onun, sizlerin kötülüğü için kurduğu bir planı var, ne de benim, evliliği bozmaya niyetim... Açıkçası, her şey evliliğe özenilmeden aramızda hesapsız, kitapsız yaşandığı için önemlidir, güzeldir, sağlamdır, insancıldır...' (Yıldız, 1980: 79-80).

Burada dikkati çeken ilk husus, babanın ilişkisini meşruiyete oturtma gayretidir. Aile mefhumunu zedeleyen bu durumu "Bak hanım, bu birlikteliğin önemli bir ayrıcalığı var... Bu birliktelik yaşanılanların üstünde, dışında bir birliktelik..." (Yıldız, 1980: 82-83) şeklinde savunması, onun gayrimeşru münasebete dair olan tasvip edici yaklaşımını gösterir.

Bir diğer husus ise kahramanın oğlunun, söz konusu vaziyete yaklaşımıdır. Babasının ihanetini kabullenebilen ancak bunun insanlar tarafından öğrenilmesinden çekinen genç, ahlâki açıdan çelişki içindedir. Ona göre gizli kaldığı müddetçe, böyle bir ilişki sürdürülebilir. Durumun açığa çıkmasından endişelenen gencin, sırf bu saikle çözümü araması da zaten tepkisinin ahlâkî olmaktan ziyade çevre baskısından kaynaklandığına işaret eder.

Babanın, oğlunun siyasî görüşlerine temas ederek, destekçi olarak onu yanına çekme peşinde olması da ilginçtir. Kahraman, kendini temize çıkartma adına ideolojik argümanlardan faydalanma yoluna bile girişir. Bu arada kahramanın vaziyetini izah etmek için tuhaf bir mantık geliştirdiği müşahede edilir. Eşinin annesini evden kovmasının kalbinde boşluğa yol açtığını ve bu boşluğu da başka kadınla doldurarak gidermeye çalıştığını anlatır:

"...Yirmi bir yıl... Bu denli vefasız olabilir mi insan?' 'Doğru hanım, bu denli vefasız olabilir mi insanlar? Nerde benim anam? Evden kovmadan önce düşünecektin, vefanın ne olup olmadığını... Bak seninle anlaşalım... Git, anamı getir bu eve... Yaşamasını becerirsen onunla, bırakırım arkadaşımı... O, belki de anamdan boşalan yerde yaşıyor... Açıkçası, onun yüreğimdeki yerini, sen kendi ellerinle hazırladın...' 'Herkes kaynanasıyla mı yaşıyor? Ananla birlikte miydin, seninle nikâh masasına oturduğumda?' 'Anam, anam derken, sen ne sanıyorsun acaba? Anama sahip çıkmak bir ölçü... Bir insanlık, bir dayanışma ölçüsü... Sana yıllarca önce, ta Çapa'da söylemedim mi, anasını kovan, bir gün karısını da kovar ... Evet, ben de seni kovdum. Bu kovduğum yer, ev bark değildir ama. Yüreğimden kovdum seni... Şimdi orada bir başkası var... Babasını sevmiş, anasını seven birisi... Bu kişiye karşı çıkma hakkını, toplum sana verebilir... Anamdan boşalttığın yerin de hesabını sen, bana vermek zorundasın... Bu konuda karşı çıkma hakkını da insanlık vermiştir bana ... Bu hakkı bir oç almaya bile dönüştürdüm ben... İnanın çocuklar, yaşamımdaki yeni insan, aslında anamın, karımdan aldığı bir oçtür.' " (Yıldız, 1980: 82-83).

Yukarıda dile getirildiği üzere, ailenin insanı disipline eden, davranışlarını sınırlayan yönüne karşı; kahramanın sergilediği uygunsuz münasebetin, muayyen bir düşünce sistemi içinde tutarlılığa oturtulmaya çalışıldığı izlenir. Bu, "mantığa bürünme" yöntemiyle açıklanabilecek bir savunma mekanizmasıdır. Zekâ ve kelime oyunları ile aile efradından gelecek tepkileri etkisiz kılmaya ve kendini haklı göstermeye çalışan babanın bu durumu, yakın dönem Türk romanında aile mefhumunun nasıl örselendiğini anlatan küçük bir kesittir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Bir aile sadakatsizliği ile başlayan tartışmanın başka yerlere sıçradığı, geçmiş defterleri açtığı ve aile içinde acımasız bir muhasebeye dönüştüğü ilerleyen sayfalarda nakledilir. Kahraman kendini müdafaa etmek maksadıyla mazide kalan tüm olumsuzlukları sayıp dökünce, başlar öne eğilir, deşilen yaralar herkes için ıstırap verici bir hal alır. Bir noktadan sonra kahramanın karısı ona, “bir kadınla olan birlikteliğini haklı çıkarmak için hepimizi aşağıladın. Hayınlık değil mi bu davranışın?” (Yıldız, 1980: 87) deyip kapıyı gösterir. O da geriye dönmemesine evden çıkıp gider. Yukarıda nakledildiği üzere, “her şey evliliğe özenilmeden aramızda hesapsız, kitapsız yaşandığı için önemlidir, güzeldir, sağlamdır, insancıldır...” sözleriyle söz konusu gayrimeşruluğu dirençle savunabilen kahraman, yirmi bir yıllık yuvasını terk eder ve asıl güçlükler bundan sonra yaşanır. Parçalanan ailede duygusal kopuşlar, şiddet sahnelerinin yaşanmasına sebep olur. Oğul babasını bir türlü affedemez ve onun sevdiği kadınla kaldığı eve gelip kapıyı tekmelemeye başlar. Babasını dövmeğe kalkışır. Kız, nikâhına sayılı günler kala babası ile yolda karşılaşır. Baba, kızının neden hiç babaannesinin yanına uğramadığını sorduğunda, kızını “anan batsın!” der; zira ayrılığın asıl sebebinin babaanesi olduğu fikrindedir. Bu defa babası nikâha gitmez ve ayrı bir burukluk yaşanır. Tüm bunlar cereyan ederken kahraman yıllar yılı bu insanların sırf parası için yanında olduklarını düşünür:

“ ... Yeniden şakladı kırbaçlar... ‘Haydi herif, haydi sevgili can babamız para, para, para... Bir kez daha söylenip sızlandım. ‘Yorulduğum, beni sevenlerim.’ dedim. ‘Yaşlılar ve çocuklar kalsın, ama yetişkinler insan arabadan.’ Şaklayan kırbaçlar...(...) Kırbaçlar şakıyınca, yeniden yola koyuldum. Sevgi şöyle dursun, köleliğimi düşünmeye başladım. Aile sevgisi benim için korkuydu, acıydı. Sevgi korkuyla, acıyla karılınca, kim, kimi sevdiğini söyleyebilirdi? Yıllarca anamdan babamdan korktum. Korkudan kurtulmak için, evden uzaklaşıp uzaklaşmaz evlendim. Nasıl bilebilirdim: evlilik yaman bir uğraşmış... Evlilik korku bataklığı, korku kuyusuymuş oysa... Nişanlım, karım olunca, orospu olur korkusuyla, çalıştım daha çok... Çocuklarım oldu. Aç kalıp ölmesinler, it, kopuk olmasınlar, adam olup benim gibi ezilmesinler diye, bire bin katarak çalıştım. Şu arabadakiler... Bir araba dolusu, sevgi değildir onlar, aslında... Bir araba dolusu korkudur benim için... Bakarım, kızıl saçlımın yüzüne... Patik ister... Kızıl saçlım alınacak patik korkusudur... Bakarım, kara gözlümün yüzüne... Kara gözlüm mama ister. Kara gözlüm, mama korkusudur. Bakarım, karımın solgun yüzüne. Solgun yüzlü karım, rengini açacak kırmızı – yeşil manto ister. Karım, kırmızı - yeşil karışımı manto korkusudur. Bakarım mutfağa. Et yok, soğan yok... Ev et, soğan korkusudur. Bakarım takvime, ayın ikisi... Ayın ikisi, kira korkusudur. Sevgi bunun neresinde?.. Kağrı arabam, sevgiler değil korkular toplamının yüküdür, çilesidir, sorumluluğudur. Yirmi yıl...

(...)

Kureyşlilerin mızraklarına taktıkları Kuran yerine, günümüzde de bu mızraklara çocuklar mı batırılıp havada dolaştırılıyor yoksa? Karımın, evlilik mızrağına taktığı çocuklarımı görünce ne yapabilirim ben? Kızıl saçlı kızım, evlendi evleneli, benimle ekonomik bağı koptuğu için, aramamasına karşılık, oğlumun araması, parasal çıkarından başka nedir sanki?.. Sevgisiz bir sorumluluğu sürdürmekten daha acı bir şey var mıdır, bir baba için şu dünyada?.. ‘Alo... Baba sen misin?’ ‘Benim oğlum.’ ‘Para...’ ‘Nasıl oğlum?’ ‘Para...’ ‘Kardeşin nasıl oğlum?’ ‘Para...’ Nasıl da utanırım kendimden... (...) Utanırım, sevgisizliğin açığa çıktığı bir suçlu olarak, benden istenilen, vermeye zorunlu olduğum paralardan... Sevgi, uğruna, değil para, canımı vermeye hazırken, şey... Daha çok aşağılamadan, daha çok aşağılanmadan, neyim var, neyim yok dağıtsam çoluk - çocuğuma... Salt canımla kalsam bir başıma... Böylesi sevgisiz zorlanmalardan kurtulsam...”(Yıldız, 1980: 143-144-148).

Bir örneklem olarak alınan romanda, dağılan aile temasının yanı sıra, ailenin temel motivasyonlarının neler olduğu ve nasıl ihmal edildiği hususlarına da değinilir. Ailesini külfetin kendisiyle özdeş gören baba kadar onun kaygılarını paylaşmayan aile üyeleri de bu trajedide pay

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

sahibidir. Ayrıca söylenenlerden, kahramanın, evliliği anne – baba ortamından kaçış olarak gördüğü de anlaşılır. Bu da evliliğe yönelik problemleri bir bakış açıdır. Maddi kayıtlarla birbirine bağlı olan insanların serencamı hazin bir tablo teşkil eder. Bilhassa başkahramanın aileye, evliliğe dair olumsuz fikirlerinin roman sonunda açıkça ortaya konduğu görülür. Nitekim eserin finalinde onun “aile diye, hayvan ahırında” yaşadığını söylemesi, ev halkını nasıl değerlendirdiğini ve aileye olan olumsuz bakış açısını gözler önüne serer (Yıldız, 1980: 155).

Bekir Yıldız’ın romanındaki gibi evlilik kurumunu bulunduğu ortamdan bir kaçış olarak değerlendiren kahramanlar başka romanlarda da mevcuttur. Sözgelimi Tezer Özlü’nün eserinde başkahramanın, “Benimle evlenmek isteyen, ağabeylerimin arkadaşlarından biri var. Seviyor beni. Eve dönmek için ona gideceğim. Plaklarım, kitaplarım olur. İstediyimi okurum, istediğim zaman yatarım, istediğim zaman evden çıkarırım. Yalnız geceler de biter.”(Özlü, 1994: 27) ifadeleri, evliliğin anne – baba müdahalesinden bir kaçış ve sarılacak bir bedene kavuşmak gibi tasavvur edildiğini anlatır. Nitekim bu romanda da sevgisiz bir aile ortamından dem vurulur. Kahramanın henüz çocukluk yıllarında iken bile aileye dair olumsuz intibaları vardır:

“Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok gibi. Annem onu erkek olarak hiç sevmediğini her davranışıyla belli ediyor. Bütün küçük burjuvalar gibi, sorumluluklarının zorunluluğu ile bağlılar birbirlerine. Her sabah ve her gece öyle sevgisiz ki.” (Özlü, 1994: 10).

Sevgiden mahrum ve ailevi bağları zayıf yetişen kahramanın evdekilere duygusuz tavırlar içinde olduğu, babaannesinden “Bunni” diye bahsettiği, dahası, şu sözlerle onun ölümünü beklediği müşahede edilir:

“Bunni eski giysileri çok seviyor. Hiç yeni giymiyor. Altmış yıl süresince önemli günlerde bohçadan çıkarıp giydiği bir yeşil ipekli giysisi var. Gözleri gri mavi. Yüzü bumburuşuk. Yetmiş yıldır hiçbir erkekle yatmadı. Yaşamayı seviyor. En çok kendi cenaze törenini merak ediyor.

— Baban gazeteye ilan versin, kim bilir kimler gelecek,
diyor.

İşte şimdi komada. Taksim Hastanesi’nin kalabalık koğuşlarında kimse onun kadar yaşlı değil.

Kimse onun kadar zor ölmüyor.” (Özlü, 1994: 14).

İhtiyarlara gösterilmesi gereken hürmet bir tarafa, roman kahramanının kendi babaannesinden yani aile büyüğünden ve de onun mahremiyetinden “Yüzü bumburuşuk. Yetmiş yıldır hiçbir erkekle yatmadı.” sözleriyle bahsetmesi, aile teması çerçevesinden ele alındığında yaşanan çözülmeyi apaçık gösterir. Yine aynı romanda ihanetin de söz konusu edildiğini zikrederim.

Recep Bilginer’in “Politikada Bir Sarı Çizmeli”, Sulhi Dölek’in “Geç Başlayan Yargılama”, Ayla Kutlu’nun “Islak Güneş”, Oktay Rıfat’ın “Danaburnu”, Aysel Özakin’in “Genç Kız ve Ölüm”, Erhan Bener’in “Elif’in Öyküsü”, Sevgi Soysal’ın “Hoş Geldin Ölüm – Tutkulu Perçem”, Afşar Timuçin’in “Gece Gelen Eski Dost” romanları sarsılan ya da en başından beri dengeli olmayan aile düzenini ele almış ya da bu konulara değinmiş romanlardır.

Bunların dışında bir de Türk romanında daha evvel emsalinin görülmediği tahmin edilen çarpık evlilik teminden söz etmek gerekir. Birbirine fikrî, hissî, cinsî zıtlıklar bulunan karakterlerin aile kurma maksadından çok farklı düşüncelerle evlenmeleri bazı romanlarda ele alınır. Sonu hüsrarla neticelenen bu evlilikler de aile temasının kuşatıcı başlığı altında değerlendirilmelidir.

“Cehennem Kraliçesi” romanı buna örnektir. Akademik ilgileri ve iyi bir geliri olan Şadiye’nin kendine uygun bir koca adayı olarak gördüğü Rifat, Şadiye’nin aksine sanata, kültüre,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

estetiğe değer vermez. Dahası Şadiye'yi sevdiği de söylenemez. Üstelik Rifat cinsî ihtiyaçlarını erkeklerle giderir. Tüm bunları bilmesine rağmen Şadiye yine de onunla evlenmek ister. Şadiye'nin bu tercihi, çevresinden tepki görmesine rağmen o, kararından vazgeçmez. Kocasını maddî himaye altına alarak kendine bağlayan kahraman, bir süre sonra bu çarpık evlilikten mustarip olmaya ve onunla niçin evlendiğini sorgulamaya başlar:

“Kimdi Rifat? Şadiye bunu boyna soruyordu. Kocasını kimdi... bir futbolcu eskisi, bir serseri, kadınlarla ve erkeklerle düşüp kalkan bir vücut. O kadar işte. Onun geçmişinde Bülbülün vardı, ondan önce de bir orospu. Bülbülün böyle söylemişti, bir sermayenin belâlısıydı demişti. Doğru muydu bunlar? Doğruysa nasıl bir çılgınlık yaşıyordu Şadiye; hayır, ahlâk değerlerine aldırmadığından değil, bu denli ayrı bir dünyanın insanı olduğu için Bay Ölüm, nasıl bir arada olabiliyorlardı...

(...)

Törelere yıktım Zerdüş gibi, evliliklerin en ürkücünü seçtim. Acılarımınla mutluysam ben!

(...)

Güzelliğe tapınmıştı; şimdi böyle düşünüyordu; Bay Ölüm'ü öteki insanlardan daha güzel bulduğu için sevmişti, ama bu güzellikte ruhun yüceliğine yönelik en küçük bir anlam bile yoktu. Yaşamayan, yalnızca bir görüntü, bir sanrı olan güzellikten Dionysos yaratmak istemişti; olanaksızdı.” (İleri, 1992: 238-252-269).

Kahramanın evlilik, aile, erkek ve kendi varlığı üzerindeki düşünceleri kayda değerdir.

Şadiye, evliliğin iç ve dış dinamiklerine özen gösteren yaygın anlayışa muhaliftir. Eğitilmiştir ancak kocası kaba saba bir adamdır. İnsanların önem verdiği yaş farkına aldırış etmez ve Rifat ondan yaşça epey ufaktır. Toplumun dışarıdan bakınca ona uygun bulmadığı Rifat'ı o, tam da cinsel arzularını doyuracak bir adam gibi gördüğü için insanlara karşı savunur. Rifat'la evlenmesi bilinçlidir ancak uygunsuzdur. Hiçbir hususta ne denktirler ne de asgari müşterekleri vardır. Daha en başından çarpık, tuhaf, sağlıksız bir evlilik söz konusudur. Üniversite kariyeri ve düzenli geliri olan bir bayanın homoseksüel ve işsiz bir erkeği koca olarak seçmesini kimse onaylamaz. Şadiye'nin yakınları bile onun bir jigolo ile evlendiğini konuşup dururlar. O da bir süre sonra pişmanlık duyar; zira kocası, onunla hayatına dair en ufak bir noktayı bile paylaşmaz. Yardımcı olmaz, kadının duygularına karşılık vermez, ihtiyaçlarıyla ilgilenmez; yalnızca Şadiye'nin imkânlarını sömürür. Kahraman, “Karnı doyurulan, kahverengi takım elbise alınacak, parası ödenmiş bir koca vardı ortada.” diyerek durumu özetler (İleri, 1992: 247). Tüm bu olumsuzluğu Rifat'ın ihaneti takip eder. Tabii burada gözden kaçırılmaması gereken bir yerin de roman kahramanlarının evliliğe olan bakış açısı olduğunu hatırlamak gerekir.

Ailevî ilişkilerdeki soğukluğu ve evlilik kurumuna dair olumsuz görüşleri farklı bir tarzda işleyen romanlardan “Genç Kız ve Ölüm”, feminist duyguları da içeren mahiyetiyle aile hayatının bayağı bir hayat olduğu mütalaasını sunar. Roman kahramanı Nuray, ailelerdeki erkek egemen havayı kabullenemediğini söylerken, kadının annelikten sonra eve bağlanmasını da hazmedilir bulmaz. Kadının annelik yaparken gösterdiği fedakârlığın boş yere olduğunu düşünür. Anneliğin kadını bir araç haline dönüştürdüğü zehabına kapılır. Hatta kendi de anne olmasına mukabil bu mesuliyeti reddeder:

“Üzgündüm ama evden uzaklaşma nedenimi yüceltiyordum. Beni bir araç durumuna getiren ev işlerinden ve çocuk bakımından usandığımı gizliyordum, kendimden bile... Dışarıya bakıyordum ve gözlerim kamaşıyordu. Haklılığımı kendimi inandırmaya çalışıyordum. Niçin anne olmanın tadı sıkıntılı bir yükümlülüğe dönüşüyordu? Çünkü diyordum, kadınlara anne olmanın dışında varolma hakları tanınmak istenmiyor. Çocukların bakımı toplumsal kurumlarca desteklene belki kadınlar bu kadar sıkılmazlardı. Bu kadar hırçın ve ezik olmazlardı. Niçin diyordum bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

çocuğu yaşatmak için bütün yaşama zenginliğini içine gömsün kadınlar... Annelik kutsal bir görev olarak benimsetiliyordu. Kendini adayış... Anneler çocuklarını büyütüp onların kendilerinden uzaklaştığını görünce kendilerini aldanmış ve değeri bilinmemiş duyuyorlardı. Çoğu anneler... Doyumsuz ve pişmandılar. Çoğu zaman karşılığını bulamayan bir kendini adayış... Bir hayat kuralı gibi benimsetiliyordu bu. Kızımı babasına bırakıyordum. Hem kendime güveniyor hem utanç duyuyordum.”(Özakın, 1980: 141).

Kahramanın “yaşama zenginliğini içine gömmemek” uğruna kızını babasına bırakıp evi terk edip gitmesi, romanlarımızda ebeveyn ve aile mefhumlarının geçirdiği dejenerasyonu anlamak bakımından önemlidir. Yukarıdaki alıntıya geniş perspektiften bakıldığında, toplumun çekirdeği sayılan aileye duyulan inanç ve güven sarsıcı tavrın olumsuzluğu ortaya çıkar. Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da ailenin yerinin sosyal kuruluşlarca doldurulması fikrinin belki de ilk kez romanımızda ileri sürülmüş olmasıdır. Kahraman, çocuklarını doğurduktan sonra annelerin yerini kurumların alabileceğini iddia eder. Bu tezi savunması kadar anneliğin, bilinenin aksine, kutsal bir görev olmadığı kanaatini taşıması da çarpıcıdır.

1980 yılı romanlarında, aile teması kapsamında yapılan incelemelerde, genel itibarıyla, ailenin ve evlilik kurumunun yozlaştığı, gittikçe değersizleştirildiği, anlam dünyasının değiştiği, aile temasının genellikle cinsellik ve şiddet gibi iki popüler kavramla beraber işlendiği sonuçlarına ulaşılır. Ayrıca daha evvel sorulmamış soruların yöneltildiği, aile kurmanın klasik manasından çıkmaya başlayıp bireyselliği kazanmak için bir olanak gibi değerlendirildiği tespit edilir. Roman kahramanlarının evliliğe olan olumsuz bakış açısının da bu yılın romanlarındaki hâkim görüşü ifade ettiğini söylemek mümkün olabilir.

Bu senenin romanlarında ailenin değerini vurgulayan ya da ona dair olumlu bakışa sahip olan eserler de mevcuttur. Raif Cilasun’un “Beklenen Sabah”, Sabahat Emir’in “Sancılı Bir Gün”, Ahmet Dumlu’nun “Oyalı Yazma”, Hüseyin Karatay’ın “Ana”, Mustafa Miyasoğlu’nun “Dönemeç”, Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun “Karanlıkta Mum Işığı”, İbrahim Ulvi Yavuz’un “Korkunun Bedeli” romanları bu kapsamda düşünülebilir. Bu romanlar doğrudan bu temayı işlemiş olmasa bile ailenin önemini anlatan bir hava içerir. Bütünleşmeyi, dirlik ve huzur içinde olmayı, ailenin kutsiyetini alttan alta sezdirir. Elbette genele göre bu romanların sayıca az olduğu belirtilmelidir.

3. Siyaset Teması

1980 yılı romanlarında en fazla işlenmiş olan temalardan biri de siyaset temasıdır. Bu tema romanlarımızda siyasî nüfuzun suistimal edilmesi (Erhan Bener/ Elif’in Öyküsü, Recep Bilginer/ Politikada Bir Sarı Çizmeli, Tarık Buğra/ Dönemeçte, Tarık Dursun/ Alçaktan Uçan Güvercin, Necmi Onur/ Kör Sait’in Oğlu), siyasî ve idarî düzenin çarpıklıkları (Recep Bilginer/ Politikada Bir Sarı Çizmeli, Tarık Buğra/ Dönemeçte, Selim İleri/ Bir Akşam Alacası, Yaşar Kemal/ Yağmurcuk Kuşu), siyasî hoşgörüsüzlük, siyasî ve resmi erk mefhumlarının tefrik edilemeyişi (Tarık Buğra/Dönemeçte, Necip Fazıl/ Aynadaki Yalan, Oktay Rıfat/ Danaburnu, Necmi Onur/ Kör Sait’in Oğlu, Mustafa Necati Sepetçioğlu/ Karanlıkta Mum Işığı) siyasî hayatın tasvip edilmeyen yöntemlerle kesintiye uğraması ve bunun yol açtığı demokratik gerileme (Erol Toy/ Zor Oyunu, Attila İlhan/ Fena Halde Leman, Aysel Özakın/ Genç Kız ve Ölüm), politika, parlamento ve önemi, milletvekillerinin temsil fikrine ve makamlarına uygun düşmeyen tavırları (Recep Bilginer/ Politikada Bir Sarı Çizmeli, Tarık Buğra/ Dönemeçte, Necmi Onur/ Kör Sait’in Oğlu, Mustafa Miyasoğlu/ Dönemeç), siyaset – sermaye ilişkileri (Tarık Dursun/ Kayabaşı Uygurluğunun Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü, Recep Bilginer/ Politikada Bir Sarı Çizmeli, Tarık Buğra/ Dönemeçte, Selim İleri/ Bir Akşam Alacası) siyaseti ciddi, ulvi maksatlar taşımadan yapmak; siyasî mesuliyet ve devlet adamlığı imajı ile siyasî nezaket (Recep Bilginer/ Politikada Bir Sarı Çizmeli, Tarık Buğra/ Dönemeçte, Necmi Onur/ Kör Sait’in Oğlu), ideolojik kamplaşmalar ve neticesinde yaşanan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

gerginlikler (Bekir Yıldız/ Halkalı Köle, İbrahim Ulvi Yavuz/ Korkunun Bedeli, Necip Fazıl/Aynadaki Yalan) konularının işlenmesiyle kendini gösterir.

Siyasî gücün bir tahrip vasıtası olarak kullanılması, politik nüfuzuyla yerleştiği resmî makamından güç devşirmek, konumunun imkânlarını ve saygınlığını menfaati ya da yakınları için suistimal etmek gibi hususlar, Türk romanında hemen hemen her dönem popüler olmuş ve sıklıkla ele alınmıştır. Bu tema, bu yılın romanlarında da işlenir. Söz konusu temanın detaylarla zenginleştirilip uzun uzadıya ele alındığı Tarık Dursun'un "Alçaktan Uçan Güvercin" adlı eseri bu bakımdan bahse değer niteliktedir. Roman hem yaşanmış, gerçek bir hadiseden yola çıkarak, bir belgesel-roman halinde toplumsal sorunlara değinir hem de politik kudret – hukuk – siyaset hayatı gibi sacayakları üzerinden siyasî gücün suistimalini açık bir şekilde anlatır.

Eserde yer alan Nuri Genç karakteri, yaşadığı bölgeyi siyasî hâkimiyeti ile etkisi altına almış, Ankara'dakilerin bile sözünü dinlediği kurt bir politikacı ve daha babadan zengin bir iş adamıdır. Siyasî nüfuzu ile partililerinin müşküllerini giderir, ilçedeki işleri yönetir, türlü problemleri resmî ya da gayriresmî yollarla halleder; formaliteleri, bürokratik engellemeleri tek kalemde silip geçer ve daima arzulan sonuca ulaşır. Belediye ile yaşadığı bir müşkülü aşamayan partilisi Selman Yiğit'in, politik ağırlığıyla bu meseleyi çözmesini istediği Nuri Genç'ten bahsettiği şu satırlar, siyasî nüfuzun suistimaline bariz bir örnek teşkil eder:

"Çat kapı gittim. Böyle böyle Nuri Genç bey, dedim. Ben ki, Selman Yiğit'im, bu ilçeye çok hakkım geçmiştir. Bu partiye, bundan önceki Demokrat Partiye çok emek vermişimdir; buna karşılık, bir günden bir güne gidip de arkadaşlar, beyler, ağalar biz de sizdeniz, herkese şapur şapur da bize yarabbi şükür mü? demedim. Demem Nuri Genç bey, demem ben. Çünkü ben partimize, Salihoğlu da şahidimdir, sorabilir zatâliniz, öyle değil mi Naim Şarlı kardeşim, çünkü ben partimize menfaat bağlarıyla bağlı değilim. Süleyman beyi severim. İçimde 46 ruhunu taşıyorum ve bununla iftihar ediyorum. Benim babam bu namussuz Halk Partisinden çok çekti; candarmasından çekti, tahsildarından çekti, Varlık Vergisinden çekti, Milli Korunmasından çekti, çektiği işte. Yol parasını veremedi diye, hatırlarım, yedi yaşında falandım, adamcağızı aldılar, iki il öteye taş kırmaya götürdüler, haftalarca gelmedi; Onu diyeceğim, biz babadan kinliyizdir Halk Partisine. Şimdi, siz ki Ankara'yı, İstanbul'u, Antalya'yı bir işaretinizle hizaya getirirsiniz, ben diyorum ki, şu bizim belediye başkanı Ahmet Öztürk'e de deseniz.. Selman Yiğit, adamımızdır, partimizin sevdiklerindedir, sen onu kırma, verilen dilekçeyi işte bir şeyler yapiver.. deseniz de.. (...)

Selman Yiğit bey, dedi. Partimize olan bağlılığımızı takdirle karşılıyorum. Sizin gibiler olmasa partimiz ayakta kalmaz, Halk Partisinin yıkıcılığına duramaz. Sizin gibiler olmazsa bu ülkeye komünistlik belası gelir. Gelmez mi? diye sordu.

Gelir tabii, Nuri Genç bey, dedim.

Çok güzel söylediniz Selman Yiğit bey, dedi. Ama sizin gibi insanlar, sizin gibi ruhen milliyetçiler oldukça gelemez, kesinlikle buna inanmanızı isterim, dedi. İnanıyorum, Nuri Genç bey, dedim ben de. Bu yüzden, dedi. Sizi korumak, size kanat germek de bizim görevimizdir. Siz bir şey istediniz mi, biz derâkap onu yapmak zorundayız. Öyle değil mi Naim Şarlı bey? dedi.

Naim Şarlı soytarısı; tabii, hakkı âliniz var var, Nuri Genç bey, dedi. Buyurduğunuz gibidir."(Kakıncı, 1980: 99-100).

Romanda Nuri Genç'in siyasî gücünü partizanca kullanmasından pek çok kere bahsedilir. Eser, esasında küçük bir ilçede yaşanan hukuk – siyaset çatışması izleğinde gelişir. Romanda, henüz reşit olmadığı için M. Ç. (Menekşe Çalık) rumuzuyla bahsedilen bir kızın başına gelen kötülükler ve bu çerçevede ilçede yaşanan gelişmeler konu edilirken, Nuri Genç'in olaya müdahil olmasıyla hadiselerin çığırından çıkması anlatılır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

M. Ç. fakir bir çiftçi ailesinin kızıdır. Dağda baktıkları hayvanlara çobanlık eder. Bir gün dağdaki çadırından kaçırılarak tecavüze uğrar. Bu elim hadiseye pek çok kişi karışmıştır. Kıza bu kötülüğü yapanlar arasında belediye başkanı Ahmet Öztürk ile yukarıda bahsedilen fabrikatör Selman Yiğit de bulunur. Her ikisi de Adalet Partisi'nin saygın isimlerinden olarak bilinir. Savcının bir iddianame hazırladığından haberdar olup suçlarının açığa çıkmasından endişelenen ikili, hukuktan kaçmaya başlarlar. Yargının elinden kurtulmak için siyasî himaye görmek üzere, güvenli bir liman olarak gördükleri Nuri Genç'e sığınır.

Adalet Partisi'nin kurucularından olan Nuri Genç, böyle bir vaziyet söz konusu iken bile gücünü kullanmaktan çekinmez. Ayrıca işin içyüzünün duyulması halinde partisinin de yıpratılacağını düşünür. Bu arada adamlarının isimlerinin iddianameye girmemesinin veya olası bir mahkeme halinde onların beraat etmesinin ne kadar zor olduğunu da farkındadır. Mamafih bu işi başarmalıdır, zira bölgede siyasî bir mitosa, politik kudretiyle lejander bir şahsiyete dönüşmüştür.

İlk hamleleri boşa çıkan ve savcuyu yıldırılmayan kahramanın aşağıda sunulacak tahlili, politik güce sahip olan karakterlerin hadiseleri yorumlayışının ve psikolojilerinin Türk romanında kendisine nasıl yer bulduğuna güzel ve net bir örnek teşkil eder:

“Bu ilçe her şeyi ile onundu, Nuri Genç beyindi. İnsanları (İnsanların) üzerinde etkinliği vardı. İlçeli için Nuri Genç bey bir tür yeryüzü tanrısıydı. Dilediğini yaşatır, dilediğinin ekmeğiyle suyunu keserek sürüm sürüm süründürürdü. Her şey onun iki dudağı arasından çıkacak söze, bir tek söze bağlıydı. İlçe onun elindeydi, il merkezi, çevre illerin en azından altısı ona bağlıydı; parti, ağzına bakıyordu; Ankara bir dediğini iki etmezdi. Fakat dava çok uzamış ve saptırılmıştı. Bütün uğraşmalara ve çabalara karşılık aleyhe dönüyordu. Yapılanların hiçbir yararı dokunmamıştı. Nuri Genç bey, gidişin tersine işlediğine inanıyordu, kimse başka bir çözüm bulamamıştı.

Evet, beş on kişinin hapse girmesi önemli değildi o kadar. Nuri Genç bey, onları ve ailelerini şimdikinden çok daha iyi, beyler paşalar gibi yaşatır, ne içerdekilere ve ne de dışardakilere mapusluğun acısını duyurmazdı. Fakat işin burasında bir nokta vardı ki, asıl o unutulmamalıydı; o göz önünden irak tutulmamalıydı: Nuri Genç beyi Nuri Genç bey yapan, babasından devraldığı olağanüstü gücü. İnsanlar yalnız ona ve gücüne inanıyorlardı. Bu konuda ne rahmetli babası, ne kendi kimseyi yanılığa uğratmamıştı. Nuri Genç bey bu ilçede bir şey, küçücük bir şey isteyecek ve o yapılmayacaktı, öyle mi? Olamazdı, mümkün değildi. Aksi, çok şaşırtıcı olurdu. Şaşırtıcı olmakla kalsa, yine iyiydi. Bununla kalmaz, gücünü eksiltir ve kişiliğine karşı duyulan güveni sarsardı. O zaman Nuri Genç beyin, sözgelisi bir Naim Şarlı'dan farkı kalmazdı, bu her şeyin sonu anlamına gelirdi. Güven bir kez sarsıldı mı, arkası çorap söküğü gibi gelirdi alimallah. İl merkezi, il merkezinden çevre illere atlar, oralardan Ankara'ya geçer ve partideki durumu mahvolurdu. Parti de mahvolurdu sonra. Etkinliği yitti gitti diye Ankara yeni bir Nuri Genç bey arardı. Arar ve bulurdu da.

(...)

‘Onun için..’ demişti Nuri Genç bey. ‘Bu, bir yerden sonra benim için ne pahasına olursa olsun mutlaka kazanılması zorunlu olan bir savaştır. Evet, düpedüz bir savaş... bu savaşın kazanılması için ne yapılmalı? Bunu yapmalı ve yaptırılmalı!’ ” (Kakinç, 1980: 194-195).

Yukarıdaki satırlardan anlaşılıyor ki politik güç, yalnızca himaye maksadıyla da kullanılmamaktadır. Bu gücü kullanmak ve istediğini yaptırtabilmek, aynı zamanda gücün devamlılığını sağladığı, kudretli adam imajını perçinlediği için de önemlidir. Yoksa –denildiği üzere – iki partilinin yakasını adaletten sıyırmak ya da içeri girene hâmilik etmek işten değildir. Bu yüzden Nuri Genç, prestij kaybına uğramak endişesi ile olaya iyice odaklanır. Yukarıdaki kısımdan da anlaşılacağı gibi hem siyasî mevkiinin muteber kalması hem de çevresindeki insanların gözünden düşmemek için kahramanın, resmî ya da gayiresmî yollara tevessül edeceğinin, devlet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

nezdindeki nüfuzunu kullanacağını işaretleri verilir. Kaldı ki Nuri Genç, daha babasından gelen o meşhur saygınlığını korumak için savcı ile arasında savaşa dönüşen bu hadiseyi, çoktan beri bir güç gösterisi haline getirmiştir. Davanın dilediği gibi neticelenmesi için her türlü çareye başvuracak kadar gözünü karartır. Romanın finalinde ise savcı öldürülür. Savcıyı vuranın ne mağdur kıza yapılanlarla ne de partililerle ilgisi vardır; ancak işlenen cinayetin Nuri Genç'in amacına hizmet ettiği ortadadır. Suçluların ancak bu şekilde yargıdan kurtulabileceğini hesaplamış olan Nuri Genç'in, cinayette azmettirici olduğu okuyucuya sezdirilir.

Bu yılın romanlarında siyaset teması, en fazla – yukarıda ele alınan örnekte olduğu gibi – siyasî gücün suistimali hususunda odaklanır. Ondan sonra siyasî hoşgörüsüzlük ve nezaketsizlik hususlarında yoğunlaşıldığı müşahede edilir. Tarık Buğra, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Tarık Dursun bu konuyu ustalıklarla işleyen isimlerdir. Necip Fazıl, Oktay Rıfat, Necmi Onur da romanlarında bu meseleyi kısmen ele alan ya da değinenler arasındadır.

Siyasî tahammülsüzlüğün üstünde en çok duran roman, Tarık Buğra'nın "Dönemeçte" romanıdır. Eserde, küçük bir Anadolu kasabasında yaşanan siyasî çekişmeler, çok partili hayatın çalkantıları ve insanların bu yüzden birbirine düşmesi dikkat çekici biçimde anlatılır. Siyaset hakkında bilgisi olan, olmayan herkesin ulu orta konuşması, gerginliğin asıl sebebidir. Eş dost arasında edilen muhabbetler, çok partili hayata geçişle birlikte siyaset tartışmalarına dönüşünce, evvela yavaşça dostluklar zedelenir. Kahvede, aile arasında yapılan sohbetlerin ağız dalaşından farkı kalmaz; tartışmalar öfke nöbetleri haline gelir. İnsanlar birbirine küsmeye hatta temelli alış-verişi kesmeye başlar. Öyle ki Halk Partisi taraftarları, Demokrat Parti'ye geçenlerin topraklarına suyu bile fazla görür ve keser. Keskin muhaliflik, halka hizmetle mükellef olan devlet dairelerine bile nüfuz eder. Devlet makamındakiler; yani resmî şekilde yönetici konumunda olanlar, devlet dairelerini adeta parti organı gibi kullanmaya başlayarak halka zulmeder. Siyasî ve resmî erk mefhumları da karıştır. Politik müsamahasızlık her sahaya sıçramıştır. Roman kahramanlarından Halit, olup bitenleri şöyle görür:

"Daha şimdiden herkes politikacı olup çıkmıştı: Daha donunu bağlamasını, doğru dürüst abdes bozup abdes almasını beceremeyen ve üç kuruşluk işini yürütemeyip üç buçuk kuruşluk varlıklarını nasıl kullanabileceklerini bilmeyenler bile Devlet yönetimi ve yöntemi için çene yarıştırmaya girişmiş bulunuyordu. Yalnız Şehir Kulübü değil, han kahveleri ile, dama oyuncularının çit çıkmayan kahveleri de havraya dönmüştü. Bir sohbet maskesi altında başlayan konuşmalar hemencecik tartışma halini alıyor, tartışmalar da tez elden ağız kavgasına dönüveriyordu:

En cahilleri dâhil, herkesin kafasında artık, üç, beş cümle vardı. Ve bu cümlelerin içindeki kelimelerin en azından yarısının anlamını bilen yoktu. Gazeteler, radyo ve partide görev alanlar tarafından para sürülen yepyeni kavramlar da, onlara karşı çıkarılanlar da ancak söylenişlerine ve ses tonlarına göre, tekrarlandıkları ölçüde benimseniyor, kafalarda yorumlama ve yorumları anlama gücü bulunmadığı için de, karşı sözler karşılıklı olarak tam bir işkence etkisi yapıyor, bu yüzden küsmeler, küşümler, öfkeler, birbirlerine kötü gözle bakmalar anlaşma yollarını aramaktan çok, çok daha kolay geliyordu.

Bu havaya girenler birbirlerine rastlamamak için kahve, han, dükkân, aşçı, berber değiştirmeye başlamışlardı.

(...)

Bir kere Devlet'i kendi malları sayan ve onun kuvvetlerini hoyratça kullanan Halk Partililer vardı. Belediye, Demokrat Parti'ye geçenlerin, hatta yakınlık gösterenlerin bahçelerine su vermez olmuştu. Kaymakam, tapucu veya mal müdürü ve ötekiler, asıl düşünceleri ne olursa olsun, Halk Partisi İlçe Başkanı'nın sözünden çıkmıyordu. Bunların aralarında bir de Demokrat'lara karşı düpedüz gaddarlaşanlar vardı."(Buğra, 1994: 48-49).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Romadaki bir başka kahraman olan, kasabanın devlet tabibi Şerif ise bu kıyasıya mücadelenin meydana getirdiği tahribatı kendi açısından şu şekilde değerlendirir:

“CHP ilçe başkanını sevmeyen veya elinde Milli Şef’in vekâletnamesi varmış gibi kasılışından dolayı ona dış gıcırdatan, kin tonunu bulmuş bir hırsla ‘muhalif’ kesiliyor, muhalif partiyi kuranlara veya içlerinden birisini küçümseyen, sevmeyen veya başarıya aday görüp buna layık bulmayan da muhalefeti komünistlerin maşası sayıyordu. Ona göre de davranıyorlardı.

(...)

Bu yeni faziletin kâşifleri ile eski inançta direnenler arasında kanlı bir savaş çıkıverecekmiş gibiydi. Doktora öyle geliyordu. Ve doktor bu milletin Yunan’a, Moskof’a veya Bulgar’a bile artık bu kadar düşmanlık duymaz olduğunu düşünüyordu.” (Buğra, 1994: 88-89).

Farklı siyasî görüşe sahip olmanın, demokratik olgunluk içinde hazmedilemiyor olması başka hadiselerle kapı aralar. Muhalif olanı düşman ilan etme noktasına varan siyasî taassupkârlık, hakikaten endişe vericidir. Kimi romanlarda, sırf başka siyasî doğrultuda olduğu için öldürülen insanların olduğu dikkatlerden kaçmaz. Oktay Rifat’ın “Danaburnu” romanında, Recep ile Yorgo’nun içmek için gittikleri bir meyhaneye açılan ateş sonucu kan gölüne dönen ortam ve bir masada yan yana ölen üç kişi, aynı zamanda o dönemdeki siyasî tahammülsüzlüğün gerçek hayattan romanlarımıza nasıl yansıdığını da etkili biçimde anlatır (Rifat, 1980: 90).

Politik gerginliklerin ayyuka çıkmasının ardından demokratik hayatın kesintiye uğraması da sanatkarlarımızın ilgilendiği bir mesele olmuştur. Bu da siyaset teması başlığı altında ele alınacak bir husustur. Yakın dönem Türk siyasî hayatının, 1980 yılı romanlarınca, çok cepheli şekilde işlendiğini söylemek mümkündür. Bu yılın romanlarının temas etmekten kaçınmadığı, askerî darbeler de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Bu bakımdan konusunu tamamen askerî müdahalelere hasretmiş bir roman olarak “Zor Oyunu” isimli eserden bahsetmek elzemdir. Romanın, gerçek isimleri ve hadiseleri işleme ise onu daha bir ilgiyle incelemeyi gerekli kılar. Eserde 1940 sonrasında başlamak üzere asker – siyaset ilişkileri, ordu ve meclis arasındaki çekişme ele alınır. Romanın başkahramanı olan askerlerin gözünden yakın dönemin siyasî panoraması çıkartılır.

Romanda kimisi birbirinden habersiz çeşitli cuntaların varlığı dikkati çeker. Silah üzerine yeminler edip hükümeti devirmeyi amaçlayan subaylar, ateşli konuşmalar yaparak kurdukları gayrikanunî teşkilata diğer subay arkadaşlarını da davet ederler. Kendilerinden hükümeti haberdar etmek isteyen rütbelilerin de önünü keserler. Romanda cuntalaşmanın tüm orduyu sardığı görülür ve subayların bu denli siyasî işler içinde olması kimi roman kahramanlarını rahatsız etse de taşra politikacılarını andıran genç subaylar, seçilmiş meşru hükümetin ideolojilerine ters düştüğünü öne sürerek askeri bir darbenin gereğine kendilerini ve etraflarındaki diğer subayları inandırmaya çalışırlar. Pek çok rütbeli asker de durumdan haberi vardır ama kimse cuntaları ve cuntacılığı engellemeye çalışmaz. Seçimle gelmiş iktidarı devirmek, kurulu düzeni bozmak ve siyasîlere karşı silahlı güç kullanarak baskı yapmak demokratik hayatın sekteye uğraması demektir. Bu da halkın hukukuna tecavüz etmek, siyasî yaşamı hiçe saymak, oturmuş politik düzeni bozmak anlamına gelir. Romanın ilerleyen kısımlarında yaşananları hükümete bildiren Samet Kuşçu’nun serencamından bahsedilir. Samet Kuşçu, aslında ordu içindeki cuntalaşmayı ihbar ederken tüm cuntaların başına geçme hevesinde olan birisi olarak sunulur. O, herkesin kendi önderliğinde hareket etmesini planlamıştır ve Kurmay Yarbay Faruk Güventürk’ün lideri olduğu en aktif hücreyi deşifre ederek bir adım öne geçeceğini hesaplar. Hükümet, Binbaşı Samet Kuşçu’dan gelen bu ihbar üzerine tahkikat başlatır. Olayı araştıran Arif Paşa, bu esnada hiç ummadığı bir tepki ile karşılaşır. Cemal Tural eski arkadaşı olan Arif Paşa’dan cuntayı görmemesini ister ve son derece hırçın bir dil ile onu soruşturmadan yıldırmaya çalışır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“—Yakışır mı bir askere kendi arkadaşlarını gammazlamak. Hesaplaşmaya varım paşa... Oyuna, tezgâha varım. Yamanmak yazılı değil benim kitabımda... Tatalım ki doğru... Bu gençler cunta kurmuşlar. Ve amaçları da açık... Hükümeti devirmek... Hükümet adamsa, kendisi iz ardına düşsün... Daha doğrusu adamsa, böyle davranışların hiçbir biçimde düşünülmemesini sağlasın... Sen zorbalık eder, daha işin başında komitacılığa sıvanırsan, seni devirmenin yöntemini de ortaya koymuş olursun... Ne yapsın gençler?.. Bizim gibi oturup beklesinler mi? Kemik yalama yarışına girip birbirini mi gammazlasınlar? Yoksa, madem oyun budur, biz de kurallarına göre oynarız mı desinler? Seçecekleri yol belli. Herifçioğullarının çevirmediği dolap kalmasın... Ülke bayındır olacakken, yoksullar perişan, vurguncular izzet-i ikbal içinde bulunsun. Ve bizim yetiştirdiğimiz genç zabıt tekke dervişi gibi doksanlık tesbihle ya sabır çeksin... Aslında bizim adam olmamız gerekli. Ve biz adam olsak, onlara iş bırakmayız. Derneşir, basarız alarm düğmesine. Sonra da hepsini toplayıp bir çuvala doldururuz... Şimdi oturup, bizim yapamadığımızı yapıyorlar diye kelle mi vereceğiz?

— Paşam, — dedi Arif Paşa. — Hukuk kurallarına göre!..

Başlatma şimdi hukukundan, —diye atıldı Cemal Paşa.

(...)

— Biraz sarsala... İşlerinin kolay olmadığını anlasınlar da, bundan sonra çelik çekirdek gibi davransınlar... Ama, bizim onlara, orduya, tarihe ve ulusa karşı sorumluluğumuzu unutma... Şimdi senin yanına kendi adamlarını takacaklardır. Konuşturma biçimlerini denememiş olma...

Anladım Paşam, — dedi Arif Paşa. — Hukukun elverdiği bütün kolaylıkları gösteririm. Yine de çözümlerse, ötesine karışmam.”(Toy, 1981: 384).

Yukarıdaki alıntıdan açıkça anlaşılacağı gibi cunta(lar) üst rütbeli subaylar tarafından himaye edilmekte, hükümetin askeri yöntemlerle yerinden edilmesinde beis görülmemekte ve aleni bir suç olan cuntacılık, siyasî bir kılıf olan hükümet aleyhtarlığı bahanesiyle meşruiyete oturtulmaya çalışılmaktadır. Cemal Paşa, eski arkadaşının, askerî darbe peşinde olan subayları hukuka karşı koruma altına almasını ister. Hukuk kurallarının işletilmesine öfkelenir. Nitekim romandaki vaka ile gerçek hayatta yaşananlar birbiriyle örtüşür niteliktedir. Samet Kuşçu'nun bu ihbarı neticesinde açılan soruşturma akim kalır.

Eserin devamında Cemal Gürsel'in astlarından gelen cuntaya önderlik etmesi teklifini kabul ettiği ve emir komuta zincirinin cuntayı destekleyen subaylar lehinde bozulduğu nakledilir. 27 Mayıs 1960'ta, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koymasının hikâyesi gerçekçi biçimde sunulur.

Taslaklar, darbe provaları hükmündeki çabalar ve cuntacılığın yargıdan kaçırılmasının sonunda nice zamandan beri yapılan tasarılar fiiliyata dökülür ve çoğulcu siyasî yaşam noktalanır. Hükümet zor kullanarak indirilir, siyasîler sürülür ya da idam edilir. Roman yalnızca bu askeri müdahaleyi anlatmaz. 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve Mili Güvenlik Kurulu Üyesi Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un önderliğinde gerçekleştirilen ikinci bir askerî müdahaleyi de gerçek isimleri ve olayları naklederek anlatır.

Siyaset temasının değişik şekillerde tezahür ettiği romanlarda elbette daha değinilecek pek çok husus, bakış açısı ve konu vardır. Bir makalenin sınırları dâhilinde bunların hepsini ele almak mümkün değildir, ancak siyaset temasının romanlarda hangi şekilde geçtiği ve söz konusu eserler daha önce yukarıda toplu bir biçimde ifade edilmiştir.

Temanın özellikle bu konular üzerinde temayüz ettiği belirtilmekle birlikte, konuyu ele alan yazarların da çoğu kez kendi bakış açısını okuyucuya hissettirdiği ifade edilmelidir. Örneğin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

“Zor Oyunu” romanında Erol Toy, anlatımı, kullandığı dil ve üslubu ile askerî müdahalelere olumsuz bakmadığı izlenimini verir.

Siyasî hayatın askıya alınmasına temas edilen “Genç Kız ve Ölüm” romanında da yazar Aysel Özakin, roman kahramanını benzer bir yaklaşım içinde sunarak, başkahraman Nuray’ın 27 Mayıs darbesini gözyaşları içinde, mutlulukla kutladığını anlatır (Özakin, 1980: 167). Ordunun yönetime el koyarak parlamentoyu feshetmesi, siyasî hayatın kesintiye uğramasına ve demokratik bir geriliğe yol açmıştır lakin Nuray, bu olumsuz hadiseyi tasvip eder tavrıyla kendini siyasî bakımdan demokratik hayatın dışında bir yere konumlandırmış olur. Meşru siyasî iradenin hiçe sayılması, başkahramana – nasılsa - umut verir. Askerî darbelere dair kimi romanlarımızda görülen bu denli hissedilir bir onaylayıcı yaklaşımın dikkat çektiği belirtilmelidir.

Sonuç

1980 yılına ait romanlar tematik açıdan incelendiğinde, çok çeşitli unsurların konu edildiği, bunların başında ise ahlâk, aile, cinsiyet duygusu, hukuk, siyaset, yabancılaşma ve toplumda yaşanan değerler çözülmesi gibi konuların geldiği görülür. İşlenen temalar, daha bütüncül ve kuşatıcı bir bakış açısıyla ele alındığında, temaların ahlâk, aile ve siyaset olmak üzere üç kutup başında toplandığı tespit edilir. Diğer pek çok hususun da bu üç başlıkla ilintili veya onlarla paralel olarak işlendiğini görmek mümkündür. Elbette müstakil başka temalar da mevcuttur: Eğitim, şiddet, toplumsal duyarsızlık, önyargı gibi... Ancak bunların genele nazaran daha cılız kaldığı, bu yılın romanlarının ağırlıklı olarak ahlâk, aile, siyaset tema üçgenine dayandığı, bilhassa ahlâk teması içinde ele almanın uygun görüldüğü cinsiyet duygusunun da eserlerde sıkça işlenmiş olduğu müşahade edilir. Bu bakımdan eserlerde yer alan cinselliğe de ayrı bir paragraf açmak gerekir.

Romanlarda kendini yoğun biçimde hissettiren ahlâk teması ekseriyetle cinsî ahlâk sorunları, eşe sadakatsizlik, karşılıklı aldatma, cinsî temayüllerin farklılaşması, sınırsız cinsî tatmin arayışı şeklinde tezahür eder. Attila İlhan’ın “Fena Halde Leman”, Hasan İzzettin Dinamo’nun “Açlık” ve Selim İleri’nin “Cehennem Kraliçesi” romanları neredeyse tamamen cinsî ahlâkın çözülmesinin konu edildiği eserlerdir. Öyle ki bu romanların hemen hemen başka bir meselesi yok gibidir ve roman kahramanları ile roman kurgusundan cinsiyetten söz açmadan bahsetmek mümkün değildir. Bunların yanı sıra Türk romanında daha evvel bu denli rahatlıkla ele alınmamış olan lezbiyen, travesti, homoseksüel, pedofil, ensest ilişkilerin ve ölçsüz cinsî serbestlik taraftarlığının artık kurgusal birer dünya olan romanlarda da sıkça yer aldığı görülür. Tezer Özlü ve Necmi Onur’un romanları bu kapsamda değerlendirilebilir. Yazarların aykırı cinsî tutumları normalleştirir tarzda sunması da dikkat çekicidir. Bu romanlardaki kahramanların sürekli psikolojik sorunlarla boğuşması, buhranlar yaşaması ve tercih ettikleri hayat tarzlarının onları, nihayetinde, akıl hastanesine ya da intihara sürüklemesi ise trajik ve bir o kadar da düşündürücü yönler içerir.

Eserlerde evlilik ve aile, en sık işlenen bir diğer temadır. Aile bütünlüğünün yitirilmesi, aile fertlerinin birbirine yabancılaşarak uzaklaşması, muhtelif ailevi sorunlar, ailevi bağların yalnızca menfaate indirgenmesi, mahremiyetin kayboluşu, evlilik dışı ilişki kurmanın yadırganmaması üzerine yapılan kurgular, nizam ve sadakat mihverli aile kurumunun zedelendiğini anlatır. Bu kapsamda aile temasını en çarpıcı biçimde işleyen eserin Bekir Yıldız’ın “Halkalı Köle” romanı olduğu söylenebilir. Mamafih bazı yazarlarımızın eserlerinde aileye karşı görülen menfi tavır ve üslup da temas edilmesi gereken bir husustur. Muntazam bir aile hayatının ve toplumda aileye duyulan inancın boş olduğunu anlatma ihtiyacı hisseden kimi roman kahramanları bazen davranışları bazen de konuşmaları ile sürekli olarak okuyucuya mesaj verme gayretindedir. Aile yakınlarına duyarsız, onların ölümlerine bile kayıtsız kalan hatta içten içe ölmelerini arzulayan roman kahramanları kadar aile saadeti nedir bilmeyen, bir aile kurmaktan kaçınan, düşünceleri dolayısıyla ailenin gereğine inanmayan, öz annesinin cenaze törenine iştirak etmeyen kahramanların mevcudiyeti aile temasının ne şekilde ele alındığını açıklar mahiyettedir. Eserlerinde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

yer alan kahramanların tavrıyla genel anlamda üslupları örtüşen yazarların, kendisine güven hissedilen ve içinde en değerli varlık olan insanın yetiştiği sıcak aile ortamına muhalif görüşleri, ister istemez, romanlarımızda alttan alta sezilecek tarzda bir çeşit aile aleyhtarlığının işlendiği kanaatini de doğurur. Adalet Ağaoğlu, Afşar Timuçin, Aysel Özakın, Bekir Yıldız, Erhan Bener, Sulhi Dölek, Tezer Özlü, Yaşar Kemal gibi yazarların bu yıl içinde verdiği romanlarda geçen, ailesine karşı tutuk, mesafeli, soğuk, hesaplıca yaklaşan ya da sorumsuz kahramanlar bu bağlamda değerlendirilebilir.

Romanlarda, siyaset teması en fazla işlenen temalardan biridir. Siyasî etkinliğini kötüye kullanmak, siyasî nezaketi terk etmek, meşru demokratik yöntemler yerine baskı ve cebir kullanmayı tercih etmek, politikayı rant aracı olarak algılamak gibi hususlar hep bu temayla ilgilidir.

Türk siyasî hayatındaki yozlaşma, sermaye sahiplerinin politikayı çekip çevirmeleri ile halkın gerçek demokrasiden mahrum kalışı, vekil seçilmek için düzenlenen oyunlar, rüşvetle işleyen siyaset mekanizması, niteliksiz mebuslar, gerçek hayattakini hiç aratmayan parlamento kavgaları 1980 yılı romanlarında kendisine yer bulur. Recep Bilginer'in, Necmi Onur'un eserleri bu bakımdan çok zengin malzeme içerir.

Çok partili hayata geçiş tecrübeleri, demokratik hayatı tesis etmenin güçlüğü yine romanlarda ele alınan meseleler arasındadır. Tek partili hayatın getirdiği kısıtlayıcı bakış açısıyla partiyi devletle bir gören vatandaşın, devleti sorgulayan bireye geçiş Tarık Buğra'nın kaleminde ustaca işlenirken; demokratik hazımsızlık, siyasî taassupkarlık, sermaye iktidar ilişkileri gibi konuların Tarık Dursun tarafından ele alındığı görülür.

1980 yılı Türk romanı, siyaset teması etrafında, Türk politik yaşamındaki çalkantıları, kirliliği, entrikaları, askeri yöntemlerle kesintiye uğrayan ve uzun süre istikrarsızlaşan demokratik yaşamı, kısacası son yetmiş yıllık siyasî tarihimizi her tonuyla resmeder. Halen canlılığını koruyan siyasî simaları, reel politik kurumları ve hafızadan silinemeyen hatıraları yansıtmaları hasebiyle de söz konusu romanların politik hayatımızın son derece aktüel ve yetkin bir özetini çıkarttığını söylemek mümkündür.

Netice itibariyle ticari yaşamdan ailevî ilişkilere, eğlence anlayışından devletin imajına dek hemen her sahada yaşanan sosyal değişimin Türk romanına da aksettiği ortadadır. Yakın çağın sarsıntılılarıyla yoğrulmuş insan ve toplum, psikolojisinden tüketim alışkanlıklarına, mahremiyetinden ideolojisine kadar ana hatlarıyla romanımızda kendisini bulmuştur.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz (2007). Bir Kimlik Peşinde Türkiye, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- AĞAOĞLU, Adalet (2007). Yazsonu, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ARSLAN, Mahmut (1980). Kaybolan Kızlar, İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi.
- AKŞİN, Sina (2011). Kısa Türkiye Tarihi, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- AKŞİN, Sina (Tarih yok). Yakınçağ Türkiye Tarihi, İstanbul: Doğan Yayın.
- BENER, Erhan (1980). Elif'in Öyküsü, İstanbul: Hürriyet Yayın.
- BERKAND, Muazzez Tahsin (1980). Yabancı Adam, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- BİLBAŞAR, Kemal (1980). Bedoş, İstanbul: Yazko.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- BİLGİNER, Recep (1980). Politikada Bir Sarı Çizmeli, İstanbul: Yazko.
- BOZDOĞAN, Sibel – KASABA, Reşat (2005). Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BUĞRA, Tarık (1994). Dönemekte, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- CEM, İsmail (1980). Siyaset Yazıları 1975 – 1980 Türkiye’si, İstanbul: Cem Yayınevi.
- CİLASUN, Raif (1992). Beklenen Sabah, İstanbul: Çelik Yayınevi.
- DİNAMO, Hasan İzzettin (1980). Açlık, İstanbul: Yalçın Yayınları.
- DÖLEK, Sulhi (1980). Geç Başlayan Yargılama, Ankara: Tan Kitap Yayın.
- DUMLU, Ahmet (1980). Oyalı Yazma, Erzincan: Ermat.
- EMİR, Sabahat (1988). Sancılı Bir Gün, İstanbul: Güçlü Yayımcılık.
- İLERİ, Selim (1980). Bir Akşam Alacası, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- İLERİ, Selim (1992). Cehennem Kraliçesi, İstanbul: Can Yayınları.
- İLHAN, Attilâ (1985). Fena Halde Leman, İstanbul, Özgür Yayın.
- KAKINÇ, Tarık Dursun (1980). Alçaktan Uçan Güvercin, İstanbul: e Yayınları.
- KAKINÇ, Tarık Dursun (1980). Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KARATAY, Hüseyin (1980). Ana, İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi.
- KARAY, Refik Halit (1980). Ayın Ondördü, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- KARAY, Refik Halit (1985). Ekmek Elden Su Gölden, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- KEMAL, Yaşar (1985). Yağmurcuk Kuşu (Kimsecik I), İstanbul: Toros Yayınları.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2009). Aynadaki Yalan, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- KUTLU, Ayla (1980). Islak Güneş, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- MİYASOĞLU, Mustafa (1997). Dönemeç, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ONUR, Necmi (Tarih yok). Kör Sait’in Oğlu, İstanbul: Ekspres Yayınları.
- ÖZAKIN, Aysel (1980). Genç Kız ve Ölüm, İstanbul: Yazko.
- ÖZLÜ, Tezer (1994). Çocukluğun Soğuk Geceleri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- RİFAT, Oktay (1980). Danaburnu, y.y.: Karacan Yayınları.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati (1984). Karanlıkta Mum Işığı, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- SOYSAL, Sevgi (1982). Hoş Geldin Ölüm – Tutkulu Perçem, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TİMUÇİN, Afşar (1980). Gece Gelen Eski Dost, İstanbul: Yazko.
- TOY, Erol (1981). Zor Oyunu, yy.: Yazır Matbaacılık.
- TURNA, Murat (2011). 1980 Türk Romanında Değerlerin Çözülmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YAVUZ, İbrahim Ulvi (1991). Korkunun Bedeli, İstanbul: Beka Yayınları.
- YILDIZ, Bekir (1980). Halkalı Köle, İstanbul: Yazko.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

